

סימן יא

מי שדעתו לשתות או לאכול מיד אחרי ברכת
המזון האם יברך ברכה ראשונה או לא (או"ח סי'
קע"ט סע' א')

פתיחה

יש לרדן בס"ד במי שאוכל סעודתו ובא לברך ברכת המזון, אלא שדעתו להמשיך לאכול ולשתות עוד אחרי ברכת המזון, האם אחר ברכת המזון לא יברך ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול, שהרי לא הסיח דעתו מאכילה, שהרי דעתו לאכול עוד. או שמא לעולם ברכת המזון נחשבת כסילוק וגמר הסעודה, וחייב לברך ברכה ראשונה^א אף אם היתה דעתו לאכול מיד אחרי ברכת המזון^ב. ונחזי אנן בס"ד.

מידי למיכל, שקל רב פפא וקא אכיל. אמרי ליה לא סבר לה מר גמר אסור מלאכול, אמר להו סלק אתמר. רבא ורבי זירא איקלעו לבי ריש גלותא, לבתר דסליקו תכא מקמייהו, שדרו להו ריסתנא

גמר בלבו שלא לאכול ולשתות
ואח"כ נמלך לאכול או לשתות

והנה איתא בברכות (מ"ב ע"א) "רב פפא איקלע לבי רב הונא בריה דרב נתן, בטר דגמר סעודתייהו, אייתו לקמייהו

א. הנה באמת לפענ"ד הדין פשוט ואין חולק בזה שחייב לברך בכה"ג (למעט אולי דעת יחיד), ודעתו לא מהני כלל, ולא כתבתי כל דברי כאן, אלא לאפוקי מדעת מי שמפקפק בזה.

ב. ויש מקום לרדן בנד"ד גם מצד חשש גורם ברכה שאינה צריכה, שהרי בכה"ג ודאי עדיף להמשיך לאכול כל מה שירצה בתוך סעודתו, ורק בגמר כל אכילתו אז יברך ברכת המזון. אכן אכמ"ל בסוגיה זו (ע' ברכ"י או"ח סי' מ"ו אות ו', ובשו"ת יחווה דעת ח"ו סי' כ"ו), ואין רצוני לרדן כאן אלא בשאלת גרדי "היסח הדעת" וגרדי "נמלך" לגבי בברכה אחרונה. ועח"ל.

דריש גלותא סמכינן, ואין סילוקתנו סלוק, שדעתנו אם ישא משאות מאת פניו אלינו נאכל. ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, אין סיום סעודה תלוי לא בגמר ולא בסלוק ולא בשמן, אלא במים אחרונים, כל זמן שלא נטל מים אחרונים, הוא מותר לאכול, ומשנטל, אסור לאכול. לנטילת ידים, דמים אחרונים, ברכת המזון, ולא יאכל כלום עד שיברך על מזונו^ג. ע"כ.

ומבואר למסקנת הש"ס לגרסתנו, דמי שאכל וסילק האוכל מעל השולחן, עדיין מותר לו לאכול, אך היכא דנטל ידיו למים אחרונים, אסח דעתיה מברכה ראשונה והוי כנמלך (ע' בפסחים ק"ג ע"ב, ובחולין ק"ז ע"ב בעניין נמלך^ה), וחייב לברך.

מבי ריש גלותא, רבא אכיל, ורבי זירא לא אכיל. אמר ליה לא סבר לה מר סלק אסור מלאכול, אמר ליה אנן אתכא דריש גלותא סמכינן. אמר רב הרגיל בשמן שמן מעכבו, אמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא אמר לן כגון אנן דרגילינן במשחא משחא מעכבא לן. ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי הא דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב, שלש תכיפות הן, תכף לסמיכה שחיטה, תכף לגאולה תפלה, תכף לנטילת ידים ברכה^ו ע"כ.

וכתב שם רש"י "אסור מלאכול, עד שיברך ברכת המזון, ויחזור ויברך על הבא לפניו, דכיון דגמר, אסח דעתיה מברכה ראשונה ומסעודתיה. סלק אתמר, אם סלק הלחם וכל האוכל מעל השולחן, ועדיין לא ברכו, אסור לאכול. וכו'. אתכא

ג. וכתב שם הרשב"א (בר"ה ולית) הטעם וז"ל "ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב חייא בר אשי ג' תכיפות הן תיכף לנטילת ידים ברכה וכו', כלומר תיכף למים אחרונים ברכה ומכי נטל ידיו אסור לאכול, ואפילו בברכת המוציא, דכיון שנטל ידיו לברכה קבל עליה לברוכי, ואי אמר הב ונברך ה"ה והוא הטעם, וכ"ש הוא דהא קביל עליה בפירוש לברוכי" ע"כ.

וכ"כ מרן בב"י (או"ח סי' קע"ט) "וכן כתב ה"ר יונה (בפרק כיצד מברכין, ל' ע"א ד"ה אלא) שאחר שנטל ידיו אין לו לשתות ואפילו בברכה. ונראה דלא מטעם היסח הדעת הוא, דהא היסח הדעת אינו מזיק ברכה אחרונה על מה שאכל, כמו שנתבאר. אלא נראה לי שהטעם משום דכיון דקיימא לן תיכף לנטילת ידים ברכה, כיון שנטל ידיו כדי להיות מזומן לברכה הוי כאילו התחיל כבר בברכה ואסור להפסיק באכילה ושתייה כלל. מה שאין כן בהב לן ונברך, שאין כאן אלא טעם של היסח הדעת, ומשום הכי כשיברך תחלה על מה שרוצה לאכול, סגי. ומזה הטעם אין להפסיק בין מים אחרונים לברכה אפילו בשיחה, כדאמרינן בפרק כיצד מברכין (מ"ב ע"א) תיכף לנטילת ידים ברכה^ו ע"כ. (ועיי"ש בב"י לעיל מינה, שיש חולקים, ואכמ"ל).

ד. וברין נמלך, ע' בשו"ע (או"ח סי' רע"א סע' ד' וסע' ו' ובנו"כ שם, ובסי' קע"ד ב', ושם

באורך כל המאכלים לבר מפת, אף השו"ע יודה לרמב"ם שהכל תלוי בגמירות דעת. ופשוט.

ועוד כתב שם הרמב"ם "ואם לא גמר בלבו, אלא דעתו לחזור לאכול ולשתות, אפילו פסק כל היום כולו אינו צריך לברך שנית" ע"כ. וברור דבלא בירך ברכת המזון הוא, דאם בירך ברכה"מ, בודאי יברך ברכה ראשונה שוב. וכתב על זה רבינו מנוח שם "והוא שלא עמד משולחנו לצאת מפתח ביתו".

והנה מבואר מכל זה, דמי שבירך ברכת המזון, בסתמא הוא סילוק לכו"ע, ק"ו מגמר בדעתו, וק"ו מנטל ידיו למים אחרונים, וק"ו מנטל הכוס לברך.

ולכאורה מאחר שטעם דינים אלו הוא משום גמירות דעת והיסח הדעת מאכילה, וכמו שכתב הרמב"ם להדיא "גמר בלבו מלאכול או מלשתות ואח"כ נמלך לאכול או לשתות, אף ע"פ שלא שינה מקומו, חוזר ומברך", א"כ מי שעשה פעולות אלו ואין דעתו לגמור סעודתו, לא חשיב "נמלך", ולא חשיב כסילוק.

אולם לפענ"ד מסתבר טפי, שמאחר שבד"כ פעולות אלו נחשבות כסילוק וגמירות דעת לסיום האכילה,

וכ"פ מרן השו"ע (סי' קע"ט סע' א') "גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים, אינו יכול לאכול ולא לשתות, עד שיברך בהמ"ז", ועיי"ש באורך (ובסע' ב' ובסע' ג'). כ"ש אם בירך ברכת המזון, שאסור לאכול עוד עד שיברך שוב ברכה ראשונה. ועוד פסק שם השו"ע (קע"ט סע' ג') "אם לא אמר הב לך ונברך וגם לא נטל ידיו, משנטל הכוס לברך הוי היסח הדעת".

ואמנם הרמב"ם (ברכות פ"ד ה"ז) השמיט דין מים אחרונים, ורק כתב וז"ל "גמר בלבו מלאכול או מלשתות, ואח"כ נמלך לאכול או לשתות, אף ע"פ שלא שינה מקומו, חוזר ומברך" ע"כ. ועיי"ש בכסף משנה שהרמב"ם לא גרס "ולית הלכתא וכו', וא"כ הכל תלוי בגמר הדעת, ועיי"ש, והאריך בזה בב"י. וע' בביאור הלכה (בסי' קע"ט בסע' א' בד"ה ואפילו) מש"כ בדעת הרמב"ם.

וע"ע במשנ"ב (סי' ר"ו סק"כ) שכתב "אא"כ היה דעתו בהדיא שלא לאכול רק אלו הפירות שהם לפניו, או שבעת שגמר אכילתו הוסכם בדעתו שלא לאכול עוד, ואח"כ נמלך לאכול, דבזה לכו"ע צריך לחזור ולברך" ע"כ.

ולפענ"ד מסתבר, שבאכילה שאין בה נטילת מים אחרונים, דהיינו

בסע' ה' ברמ"א, ובסי' קע"ז סע' ה' בשו"ע, ובסי' קע"ט סע' ד' בשו"ע, ובסי' תע"ד בב"י ובשו"ע. וע"ע בשו"ת הרא"ש כלל י"ד סי' ו' ד"ה וכתב הרי"ף ז"ל דמברך, במחלוקתו עם הרי"ף, בעניין ברכה על כל ד' כוסות בליל הסדר, ובשו"ת יחיה דעת (ח"א סי' ט"ו).

ממילא מי שעושה אותם, תיקנו חז"ל שחייב לברך שוב ברכה ראשונה, אף כאשר גמר בדעתו שלא להפסיק באכילתו, וכאילו בטלה דעתו אצל כל אדם. ובפרט לעניין ברכת המזון, מי שבירך ברכת המזון מדעת (ע' לקמן), חשיב לעולם סילוק, אף אם דעתו להמשיך לאכול. ועתה צריך להביא ראיות לסברא זו¹ בס"ד.

אם נמשכה סעודת שבת עד הערב יברך ברכה"מ ויברך שוב המוציא

והנה כתב מרן השו"ע (או"ח סי' רצ"א סע' ג') בעניין סעודות שבת "אם נמשכה סעודת הבוקר עד שהגיע זמן המנחה, יפסיק הסעודה ויברך בהמ"ז, ויטול ידיו ויברך ברכת המוציא ויסעוד" ע"כ. ומקור דין זה כתבו הטור מדברי אביו, בשו"ת הרא"ש (כלל כ"ב סי' ד').

הרי להדיא, דאף שבעת ברכת המזון, דעתו לאכול מיד אח"כ עוד סעודה, אעפ"כ חייב לברך שוב ברכה ראשונה. הרי להדיא דדעתו לא מעלה ולא מורידה, וברכת המזון לעולם נחשבת לסילוק גמור. והנה אף שיש פוסקים שפקקו על

דין זה מכמה טעמים², מ"מ לא מצינו שום פוסק, אף לא אחד, שפקפק בדין השו"ע הנזכר מצד הסברא, איך אפשר לברך שוב ברכה ראשונה לאחר ברכה"מ, אחר שהיתה דעתו להמשיך ולאכול. הרי מבואר דלכו"ע דעתו לא מהני כנגד ברכה"מ.

ולפענ"ד לא מסתבר כלל שחייב הברכה ראשונה כאן הוא רק מחמת שחכמים חייבוהו לאכול סעודה שלישית, ולזה מברך שוב ברכה ראשונה, מפני שרוצה לסיים סעודה זו, ולהתחיל דווקא סעודה אחרת כדי לקיים תקנת חכמים לאכול ג' סעודות בשבת. זה אינו נראה כלל, אלא חייב הברכה הוא מחמת שברכה"מ לעולם נחשבת לסילוק אף כנגד דעתו הברורה, ואתי דיבור (ברכה"מ), ומפיק ממחשבה (דעתו לאכול).

ברכת הגפן על כוס של ברכת המזון

ונראה שלכן הדין פשוט (באו"ח סי' קע"ד סע' ג', ובסי' ק"צ סע' א'), שמי ששותה יין של ברכת המזון אחר ברכת המזון, מברך עליו ברכת הגפן, אף

ה. ולענ"ד כן משמע מסתימת התוס' בברכות (נ"ב ע"א סוף ד"ה ורבי) שכתבו "אבל בברכת המזון עקר נפשיה משתיה".

ו. עיי"ש במג"א (סק"ח), ובערך השולחן (סק"ג), ובמשנ"ב (סק" י"ז), ובכה"ח (אות ב'). וע"ע בברכ"י (או"ח סי' מ"ו סק"ו), ובשו"ת לב שלמה (סי' ד'), ובשו"ת יחווה דעת (ח"ו סי' כ"ו, עמ' קל"ה והלאה), ואכמ"ל.

ברשב"ם בפסחים (ק"ג ע"ב ד"ה אסור, ובד"ה ולית), עיי"ש.

הרי שכתבו כולם, שברכת המזון חשיב סילוק, וחייב לברך אחריה על כל מה שאוכל. ואף שיודע שיש לו כוס לברכת המזון, ודעתו לשתות אותה מיד לאחר ברכת המזון, עדיין חשיבא ברכה"מ כסילוק וגמר אכילה. הרי שדעתו לא מהני בזה כלל.

אלא שלכאורה היה מקום לדחות קצת ראייה זו, דאפשר דמה שמברך על כוס של ברכת המזון, הוא מפני שחכמים אמרו לשתותה דווקא אחר ברכת המזון (ע' בסי' קפ"ב סע' א', ובמשנ"ב שם סק"ד), ולכן ממילא אסח דעתיה מינה, שרוצה בה רק בסילוק סעודתו זו. אך בעלמא, לא בכוס של ברכת המזון, אפשר שמהני דעתו לאכול אחר ברכת המזון, שלא לברך אחר ברכת המזון. וכפי שכתבנו לעיל שאפשר שחיוב ברכה ראשונה בגומר סעודה שניה בשבת, הוא מפני שרוצה לקיים דין חכמים לאכול ג' סעודות בשבת. אולם גם כאן יש לדחות, וסברא זו אינה כלום לפענ"ד. ומדברי הרב קרית מלך רב, והרב זכור לאברהם, והרב משנ"ב, מדברי כולם נלמד דליתא להאי סברא, אלא הוא מטעם דברכה"מ לעולם נחשבת לסילוק גמור, מחמת עצם מה שמברך ברכת המזון. ואין ברכת המזון (שמברך מדעת, כדלקמן) בלא סילוק הסעודה.

והנה כתב הרמב"ם (ברכות פ"ד הלכה י"ב) "בשבתות ובימים טובים

שבעת הסעודה היתה דעתו לשתות כוס זו לאחר ברכה"מ, ולכאורה לעניין כוס זה אינו נמלך כלל בברכת המזון, שהרי דעתו לשתות אותה מיד לאחר ברכת המזון, וא"כ לכאורה תמוה למה יברך. אלא פשוט לפי המבואר, שדעתו בזה לא מעלה ולא מורידה, ומאחר שבסתמא תיקנו חכמים שברכת המזון היא סילוק וגמר סעודה, ה"ה גם במי שדעתו לאכול או לשתות אחר ברכת המזון, דבטלה דעתו אצל כל אדם, וחייב לברך ברכה ראשונה אחר ברכה"מ לכו"ע.

ושו"ר שכ"כ המשנ"ב שם (בסי' ק"צ סק"א) בביאור טעם הברכה על כוס של ברכה"מ, וז"ל "והיינו אפילו אם כבר בירך על היין שבתוך הסעודה, שכל מה שאוכל ושותה אחר בהמ"ז סעודה אחרת היא, לפי שבהמ"ז היא סילוק והיסח הדעת למה שלפניה" ע"כ.

ומצאתי שכ"כ בספר קרית מלך רב (בשו"ת בסוף הספר, ריש סי' ט') "הדבר ברור דברכה אחרונה הוי סילוק והיסח הדעת, ומטעם זה כתב הטור (בסי' ק"צ) דאחר שסיים הכל יברך בורא פרי הגפן, ואין לברך בתחילת ברכה"מ, לפי שברכה"מ הוי סילוק והיסח הדעת, הלכך אם היה מברך בפה"ג תחילה, הוי ברכה"מ הפסק בין ברכה לשתיה" עכ"ל. וכ"כ בשו"ת זכור ליצחק (הררי, סי' נ"ב, דף פ"ז ע"א ד"ה ואנכי) "וכ"ש היכא שבירך ברכה"מ דהויא היסח הדעת והפסק על מה שאכל, אפילו על בורא פרי הגפן שיברך, והכוס בידו" ע"כ. ובאמת שכן משמע

פסק מסעודתו כלל, אלא שקראו חבריו לדבר עמו דיבור בעלמא, ויצא לקראתו מפתח ביתו וחזר, הוי כמו שינוי מבית לבית" ע"כ. הרי שדעת המברך לא מהני בזה כלל, אלא כל ששינה מקומו, חשיב סילוק וחייב לברך שוב ברכה ראשונה.

ובאמת שהכי מוכח בשו"ע שם (קע"ח סע' ב') להדיא, שכתב מרן "חברים שהיו יושבים לאכול, ויצאו לקראת חתן או לקראת כלה, אם הניחו שם מקצתן חוזרים למקומם וגומרין סעודתן ואינם צריכין לברך שנייה. ואם לא הניחו שם אדם, כשהם יוצאים צריכים ברכה למפרע, וכשהם חוזרים צריכים ברכה לכתחלה" ע"כ. הרי שאף שהייתה דעתם לחזור ולאכול, כל שלא הניחו מקצת חברים, חייבים לחזור ולברך. הרי שהדעת בזה לא מהני כלל.

וכ"כ המג"א (בסי' רי"ז סק"ג) להדיא "בסי' קע"ח כו"ע מודו בדבריים שאין טעונים ברכה אחרונה, אם שינה מקומו צריך לברך אפילו היה דעתו לחזור" ע"כ. וקדמו הדרישה שם (רי"ז סק"ב) וז"ל "אבל אין לומר שגם בדבריים שאין טעונים ברכה במקומן, כל שדעתו מתחלה בשעה שיצא לחזור, אין צריך לחזור ולברך, דזה אינו, דהא אמרינן שם דשינוי מקום הוי כהיסח הדעת, משמע דשינוי מקום דאע"ג דלא הסיח דעתו אלא דעתו לחזור, אפילו הכי צריך לחזור ולברך. ועוד, דהא הניח שם חברים דוקא אמרינן דאין צריך לחזור ולברך, ובהניח שם חברים ודאי דעתו לחזור, ומשמע הא לא הניח שם, אף

ובסעודת הקזת הדם ובשעה שיצא מן המרחץ וכיוצא בהן, שאדם קובע סעודתו על היין, אם בירך על היין שלפני המזון, פטר את היין ששתה לאחר המזון, קודם שיברך ברכת המזון" ע"כ. ומקורו בברכות (מ"ב ע"ב). וע"ע בטור (או"ח סי' קע"ד), ובשו"ע שם (קע"ד סע' ד' וסע' ה', ובמשנ"ב סק"ז). ומדקדוק לשון הרמב"ם שכתב "קודם שיברך ברכת המזון", מוכח שישן שאחר שבירך ברכת המזון, חייב לברך עליו. ומסתימת לשונו משמע שה"ה אף כשהיתה דעתו לשתות עוד יין גם לאחר ברכת המזון. ואף שאין הכרח בדקדוק זה, כך נראה לפענ"ד. הרי מוכח שברכה"מ סילוק אף שלא במקום מצוה ככוס של ברכה"מ וסעודת שבת.

דין שינוי מקום

והנה בדין שינוי מקום בעת אכילה, ידוע שנחלקו בו רב חסדא ורב ששת בפסחים (ק"א ע"ב). ולעניין הלכה, דעת הרמב"ם (בהלכות ברכות פ"ד ה"ג) ומרן השו"ע (או"ח סי' קע"ח סע' א') דמי ש"היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקראו חבריו לדבר עמו ויצא לו לפתח ביתו וחזר, הואיל ושינה מקומו, צריך לברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך בתחלה המוציא, ואח"כ יגמור סעודתו" ע"כ (אך עיי"ש בדעת הרמ"א בסע' ב', ועיי"ש בהקדמת המשנ"ב, וראה לקמן).

ובפשטו ה"ה אף כשיצא ממקומו ע"ד לחזור, וכ"כ שם המשנ"ב (בסק"ד) "אשמועינן בזה אע"פ שלא

שדעתו לחזור צריך לחזור ולברך" ע"כ. וכתב המשנ"ב (בסי' קע"ח ס"ק ט"ז) "דכיון שלא הניחו שם אדם נפסקה סעודתן ע"י היציאה, וכשאוכל אח"כ הוי כסעודה חדשה" ע"כ. הרי שהסעודה נפסקת בשינוי מקום¹, וגם דעתו לא מהני לזה כלל².

והנה הרמ"א (קע"ח סע' ב') חלק שם על דין זה וכתב "ויש חולקים בכל מה שכתוב בסי' זה, רק סוברים ששנוי מקום

ז. ואולם דעת היעב"ץ במור וקציעה (בסי' קע"ח) ידועה, וז"ל בקיצור "צריך להישמר כאן מן הטעות, לכן דע לך שכל שנוי מקום הנזכר בסימן זה דהוי כהסח הדעת, היינו כשיש בו כדי הסח הדעת, שעקר והניח מקומו זה שישב בו לסעוד כאן והלך למקום אחר ולא ראה מקומו עוד ושהה שם. אבל אם הלך ממקום למקום, ולא נתעכב כלל כדי שיסיח דעתו אלא חזר מיד, ודאי לא מקרי שנוי מקום כלל וכו', כ"ש שאינו חשוב הסח הדעת כשדעתו לחזור מיד למקום אכילתו, שלא שנה מקום אכילתו, ולא הסיח דעתו ממנו לגמרי, דא"צ לחזור ולברך וכו', כ"ש כשאינו נוטש מקומו רק עמד מעט והלך למקום אחר וחזר תכף, שאינו מצריכו לברך שנית. והוא הדין בקראו חברו ודבר עמו על פתח ביתו וכו' הא בהדיא דבלא הפליג לא שייך כלל הסח הדעת להצריך ברכה אחרת. זה פשוט מאד לא הוצרכתי לכך אלא להוציא מדעת משובש, שהתריז כנגדי בזה, כסבור שאפילו לא הלך אנה ואנה אלא שנים שלש פסיעות ממקום אכילתו או שתייתו, ועמד על פתח החדר שישב בו לשמוע דבר השליח הבא אליו לידע מה בקשתו, ודבר עמו מעט ופטר מיד וחזר למקומו ולאכילתו או לשתייתו בלי שום שהוי וכו' זקוק הוא לברך שנית על מה שיאכל או ישתה עוד. והיה לשחוק בעיני, כי לא דעת ולא תבונה לו להבחין בין הפליג ולא הפליג וכו', וזה פרי מבלי עולם, שרוצים להורות מתוך משנת השו"ע מבלי ידיעת נביעת מקור הדין. ועיין לקמן (סי' תרל"ט) בב"י לשון הה"מ וכו' עכ"ל. וז"ל הרב המגיד (שהביא הבי"י שם ד"ה מברכין על הסוכה) "ראיתי בתוס' דדוקא כשיצא יציאה גמורה לעשות עניניו ושלא לחזור לאלתר. אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חברו או להביא דבר לסוכה לשעתו לא הוי יציאה לחייבו בברכה כשיחזור". ע"כ. וידוע שאין כן דעת הפוסקים. (אך כדברי היעב"ץ כתב רבי חיים כסאר בעל שם טוב על הרמב"ם ברכות פ"ד ה"ג. אך פלא שהיעב"ץ לא העיר ע"ע מדברי השו"ע דבעי הניח מקצת חברים, וגם תימה שלא התעורר מדברי הדרישה והמג"א בסי' רי"ז סק"ג שכתבו להדיא להיפך מדבריו. ולדברי המג"א שם, נדחית ראיית המור וקציעה מהמגיד משנה בהלכות סוכה. שו"ר לאח"ז שהגר"ד יוסף שליט"א בהלכה ברורה כרך ט' בשו"ת אוצרות יוסף סי' ה', פסק כדברי היעב"ץ, ודחה דברי הרב ברכת ה' ח"ג עמ' תל"ד שדחה דבריו. ולענ"ד יש להשיב ע"ד ההלכה ברורה שם), ואכמ"ל. אכן בנד"ד דברכה"מ, לענ"ד אף היעב"ץ יודה.

ח. ומה שיש לדין זה סתירה לכאורה מהלכות ברכת הריח (או"ח סי' רי"ז סע' א'), כבר תירצו האחרונים כל אחד בדרכו (ע' לדוגמא במג"א בסי' רי"ז סק"ג, ובדרישה שם סק"ב), והארכת על זה בספרי דברי עני (הלכות ברכות ח"א עמ' שי"ד והלאה).

דלכו"ע^ט לא מהני דעתו גרידא בשינוי מקום. (אלא שנחלקו מה נקרא שינוי מקום, ומה נקרא היסח הדעת, וע' בהקדמת המשנ"ב שם).

וא"כ, אם ביציאה מהבית מוכח דלא מהני דעתו כלל, וכל שיצא, אף שרצה להמשיך באכילתו, והוא עדיין רעב, שאכל רק מעט מסעודתו, ויצא רק לזמן קצר ביותר, אעפ"כ חייב לברך לכו"ע ברכה ראשונה (עכ"פ באכילת פירות וכיוצ"ב), א"כ ברכת המזון שהיא סילוק גמור ומוחלט יותר משינוי מקום (שלא מצינו שנחלקו בו בגמרא), ק"ו דלא מהני דעתו לזה כלל, ואף אם רצה להמשיך לאכול אחר גמר ברכת המזון, חייב לברך שוב ברכה ראשונה, ולא מהני דעתו כלל'. כ"נ לענ"ד פשוט מסברא.

וז"ל מרן הב"י (בסי' קע"ח) "תדע לך דאי בכל שעה צריכים ברכה למפרע, מה צריך לומר היכא שבירכו למפרע, דאם באו אח"כ לאכול שצריכים ברכה לכתחלה" ע"כ. ומיירי שם שדעתו לאכול עוד לאחר הברכה, וכתב שא"צ לומר שחייב לברך ברכה ראשונה לאחר ברכה"מ, דהדבר פשוט, עיי"ש, ודו"ק.

אינו אלא כהיסח הדעת, ולכן אם שינה מקומו למקום אחר, א"צ לברך אלא לפני מה שרוצה לאכול, אבל לא על מה שכבר אכל", וכתב שם המשנ"ב (ס"ק כ"ו) לבאר דבריו "בתרתי פליגי על דעה ראשונה. אחד, דהם לא מצרכי ברכה למפרע לעולם מחמת שינוי מקום, ורק ברכה לכתחלה קודם שיאכל. שנית, דחשיב רק כהיסח הדעת, ולא כמה שסילק סעודה הראשונה לגמרי, וע"כ הברכה אחרונה עולה לשניהם. וגם ס"ל דגם זה שצריך ברכה ראשונה, הוא רק בעומד בסעודת פירות או משקין, דתיכף ביציאתו חוץ לפתח ביתו נפסקה סעודתו (אם לא הניח שם מקצת חברים ואפילו הלך רק לעשות צרכיו לקטנים), אבל בפת ומיני דגן שצריכין לחזור ולברך במקומן, לא נפסקה הסעודה בהיציאה, וא"צ אף ברכה ראשונה, וכאלו לא שינה מקומו כלל, אם לא שהסיח דעתו מלאכול עוד" עכ"ל המשנ"ב.

הרי שאף לדעת הרמ"א, מי שאכל דברים שאין בהם חיוב ברכה במקום שאכל, ויצא ממקומו וחזר, חייב לברך שוב אף אם היתה דעתו לחזור בעת שיצא, אך אם הניח מקצת חברים, רק בכה"ג לא יחזור לברך. וכדכתב הדרישה הנ"ל. הרי

ט. חוץ מדעת היעב"ץ הנ"ל.

י. ומי שירצה לחלק בין דין שינוי מקום לדין ברכת המזון, ולטעון שדין שינוי מקום חמור יותר לעניין זה, עליו הראיה.

טעה ובירך ברכה אחרונה האם יברך שוב ברכה ראשונה

והנה כתב מרן השו"ע (סי' ק"צ סע' ב') בדין כוס של ברכת המזון "אחר ששתה כוס של בהמ"ז, יברך ברכה אחת מעין שלש" ע"כ. וכתב על זה המג"א (סק"ג) וז"ל "אחר ששתה. ואם דעתו לשתות עוד, לא יברך אחריו, אלא לבסוף (טור). ונ"ל דאם טעה ובירך אחריה, א"צ לברך בתחילה, כיון שהיה דעתו לשתות עוד (היינו שהייתה דעתו לשתות עוד יין אחר כוס של ברכה"מ, וטעה ובירך ברכת מעין שלוש, מחדש המג"א שא"צ לברך שוב ברכה ראשונה על הכוס השניה שרוצה לשתות. ד.א.). ודוקא כשדעתו לשתות מיד, דאל"ה יש לחוש שמא יתעכל (כמ"ש סי' קפ"ד ס"ה. וע' בסי' קע"ח ס"ב) ע"כ. ולכאורה מבואר מדבריו, דכל היכא דהיתה דעתו להמשיך לאכול ולשתות מיד לאחר ברכה"מ, אין ברכה אחרונה נחשבת סילוק והיסח הדעת, "כיון שהיה דעתו לשתות עוד". וא"כ לדברי המג"א, לכאורה ה"ה בנד"ד,

שאם דעתו להמשיך לאכול ולשתות אחר ברכת המזון, לא יברך ברכה ראשונה.

אולם לפענ"ד ברור שאין לומר כן כלל, ולכן כתב במג"א דבריו דווקא היכא ד"טעה". אך בלא טעה, כוונתו לא מעלה ולא מורידה.

ונראה ש"טעה" שכתב המג"א, היינו כגון שרצה לאכול ולשתות, ובירך ואכל ושתה, וסבר שסיים כל מה שתכנן לאכול ולשתות, ולכן בירך ברכה אחרונה בדעת שלמה, אך שוב התברר שיש לו עוד מאכל או שתיה שהתכוין בתחילה לאכול, וכגון שחלק מהאוכל נעלם מעיניו¹ וכד', בזה כתב המג"א שלא יברך שוב ברכה ראשונה "כיון שהיה דעתו לשתות עוד". והיינו דכיון דטעה, אין כוח בברכה כזו לעשות סילוק והיסח הדעת. מפני שאם היה יודע שיש לו עוד אוכל או שתיה, ודאי לא היה מברך. וכמו שברוב דיני התורה "טעה שאני", ואין כוח ומשמעות במעשה שנעשה בלא דעת². וכעין מי ש"אמר קונם אשתי נהנית

יא. ע' נדון ממש כעיי"ז בשו"ת רב פעלים (או"ח ח"ב סי' ל"ד), וע' לקמן.

יב. וזהו הטעם דקי"ל בכל התורה "דבר שאינו מתכוין מותר" (שבת נ' ע"א ועוד). "דאין משמעות כלל למעשה האדם אלא כאשר נעשו בדעת ובתבונה, דזה מותר האדם מן הבהמה, וכל מעשה שעשה האדם ללא כוונה, כאילו לא נעשה על ידו כלל", וכפי שביאר מו"ר הגאון הרב אשר וייס שליט"א, בקונטרס השבועי (קובץ י"ז תרל"ו, יתרו תשע"ח, עמ' ג' ועמ' ד'). והביא שם שכ"כ להדיא המהר"ל מפרג בתפארת ישראל (פרק מ"א) "כי דבר זה מבואר לכל, כי כל פועל במקרה אינו נקרא פועל, שהרי אמרו (שבת מ"א ע"ב) דבר שאינו מתכוין מותר בשבת. כמו שאמרו (שבת כ"ט ע"ב) גורר אדם מטה כסא וספסל, ובלבד שלא יתכוין. וכל זה מפני שלא יתיחס אל האדם שעשה פעל כאשר פעל במקרה" ע"כ.

שם בא"א) לכאר דברי המג"א וז"ל "ולא דמי לכוס ברכת המזון דהוה הפסק, דטעה שאני, ע' א"ר" ע"כ. וכן הובא במחצית השקל. וכ"כ הלבושי שרד "כיון שהיה בטעות". (וע' בביאור הלכה ד"ה אחר, ובר"ה יברך). ופשוט.

אכן באמת גם חידוש זה שכתב המג"א אינו פשוט כ"כ ולכאורה אינו מוכרח, דאף שטעה ותכנן לאכול יותר, מ"מ סו"ס נמלך, וסו"ס גמר בדעתו שלא לאכול יותר.

ובאמת ע' בשו"ת פרי הארץ (ח"ג סי' י"ד) שבפשטות חולק בדינו של המג"א (ע' לקמן). וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"ב או"ח סי' ל"ד) בשם הרב מזבח אדמה (סי' א' דף א' ע"ד), שגם משמע שחולק בדינו של המג"א. וע"ע בביאור הלכה (בסי' ק"צ סע' ב' ד"ה יברך), שהמאמר (סק"ה), והבגדי ישע (סק"ג"), והנהר שלום (סק"א) ועוד פוסקים, חולקים על המג"א וסבורים "דברכה אחרונה הוא סילוק גמור בכל גווניו". גם הערוך השולחן (סי' ק"צ סוף סע' ב') כתב לאחר שהביא דברי המג"א "ודבר תמוה הוא זה, כיון שבירך ברכה

לי שגנבה את כיסי ושהכחה את בני, ונודע שלא הכתו ונודע שלא גנבה" שלא חל הנדר (ע' בנדרים כ"ה ע"ב). הכא נמי לא חל ה"סילוק". אך בעלמא, בלא טעה, ודאי אף המג"א מודה לכל הנ"ל, דמי שבירך ברכה"מ מדעת שלמה, אלא שכיון להמשיך לאכול, כוונתו לא מהני כלל, לא מעלה ולא מורידה. ואתי דיבור (ברכה"מ), ומבטל כוונה. כ"נ לענ"ד פשוט.

ושו"ר שכ"כ האליה רבה (סק"ג) לכאר דברי המג"א, וז"ל "ואני מסתפק דלא עדיף מכוס ברכת המזון, ואפילו הכי הוי הפסק. ואולי דטעה שאני" ע"כ. והיינו שהקשה הא"ר על המג"א, דהרי גם בכוס של ברכת המזון, הייתה דעתו קודם ברכה"מ לשתות אותה מיד לאחר ברכה"מ, ואעפ"כ לא מהני דעתו וחייב לברך, וא"כ תמוה למה פסק המג"א שלא יברך. ותירץ "ואולי דטעה שאני", וכמבואר. ומוכת, דבלא טעה, לכו"ע לא מהני דעתו, ולעולם ברכה אחרונה חשיב סילוק בע"כ.

ומה דמספקא ליה לא"ר, פשיטא ליה להפמ"ג, שכתב הפמ"ג (על המג"א

יג. שם הקשה מדין כוס שיש לברך עליו אף שעודו בידו ודעתו לשתותו. אולם לכאורה לק"מ, ד"טעה שאני", וכמבואר בכל האחרונים.

יד. אמנם עיי"ש בתורת חיים (בסי' ק"צ סק"ב) שדחה דברי הנהר שלום, וכתב שאין ראייה מהרשב"א שהביא שם, עיי"ש טעמו (אך ע' בברכת ה' ח"ג פרק י"א הערה כ"ו). וכבר קדמו באורך רב, בשו"ת זכור ליצחק (הררי, סי' נ"ב. דף פ"ז ע"ב ד"ה אכן עור, ודף פ"ח ע"ה ד"ה האמנם), ומסיק דהיכא דטעה היינו שנזרקה ברכה מפיו, ככה"ג ודאי הלכה במג"א (וזה כוונת המג"א) שלא יברך ברכה ראשונה, דאין בטעות כזו סילוק והיסח הדעת, עיי"ש בכל דבריו.

אחרונה (גם הא"ר לא הסכים לדבריו^{טו} ע"ש) ע"כ. (וע' לקמן בדברי הקרית מלך רב שהביא רעק"א, ובדברי הברכ"י, ולדבריהם יש מקום לומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, וכדלקמיה).

וגדולה מזו ראיתי להגאון רעק"א שכתב שם על דברי המג"א וז"ל^{טז} "דאם טעה. היינו ביודע בשעת טעות שרצונו לאכול עוד, אלא שטעה בדין שחשב דצריך לברך ברכה אחרונה. אבל בשגג (בשכח שיש לו לאכול עוד) ובירך ברכה אחרונה, לא (וצריך לברך על מה שיאכל אח"כ), כדלקמן (סי' תע"ז סע' ב'). קרית מלך רב (בתשובותיו שבסוף ספרו סי' ט') עכ"ל. והביאו גם הביאור הלכה (שם ד"ה יברך ברכה).

הרי שסובר הרב קרית מלך רב, ש"טעות" בברכה אחרונה דקאמר המג"א שלא יברך אחריה ברכה ראשונה, היינו רק היכא דטעה בדין, אז לא יברך שוב ברכה ראשונה, שבאמת מן הדין לא היה צריך לברך כלל, ולכן אין תוקף במעשה זה הנעשה בטעות בדין, להחיל עליו דין "נמלך", ולכן חשבינן כאילו לא בירך

(כ"ה ביאור הטעם לענ"ד^{יז}). או מטעם שכתב הקרית מלך בפנים "אמנם אם טעה וברך ברכה אחרונה, אבל דעתו הוא אף בהיותו טועה ומברך לשתות עוד אח"כ כאשר חשב בתחילה כשברך ברכה ראשונה, אז א"צ לחזור ולברך, כיון שלא הסיח דעתו ממה שהיה תחילה כלל". אך אם חשב שגמר אכילתו, ושוב מצא אוכל נוסף שתכנן לאכול מתחילה ("בשכח שיש לו לאכול עוד"), בכה"ג אף שהייתה איזו טעות בדעתו, אך סו"ס הרי באמת בירך מדעת כדת וכדין, "שכוונתו מתוך שכחתו שלא לאכול ושלא לשתות עוד" (לשונו בפנים), ובכה"ג סובר הקרית מלך רב, שאף לדעת המג"א יברך שוב ברכה ראשונה, דסו"ס נמלך הוא. (ובזה יש לבאר סברת הגרי"ח זצ"ל בשו"ת רב פעלים הנזכר לעיל, באו"ח ח"ב סי' ל"ד). **וכתב** שם הקרית מלך רב בסו"ד וז"ל "איך שיהיה, העולה מהאמור לענ"ד כעת הוא, דבשכח דהיינו שכוונתו מתוך שכחתו שלא לאכול ושלא לשתות עוד, דשכח ממה שהיה דעתו מתחילה, כה"ג אם ברך ברכה אחרונה על מה שאכל ושתה תחילה, כשרוצה לשתות

טו. אך לבסוף הא"ר יישוב את דברי המג"א.

טז. העתקתי כאן לפי גרסת מכוון ירושלים. אך אין נפק"מ, רק הלשון שם מבוארת יותר, והכל עולה לעניין אחד.

יז. וכן נראה מדברי הברכ"י (או"ח קל"ז סק"ג) שנביא באורך לקמן, שכתב שם "משא"כ התם דהיה בדעתו לשתות עוד, ושכחת בבלי דעת ובירך ברכה אחרונה, ובכי הא, אפשר לומר דברכה כי הא לא מפקא מדעתו שהיה בתחילה" ע"כ. ודו"ק. וכן נראה מהזכור ליצחק שהבאתי בהערה לעיל.

עוד, צריך ברכה ראשונה כנזכר לעיל. אמנם אם טעה וברך ברכה אחרונה, אבל דעתו הוא אף בהיותו טועה ומברך, לשתות עוד אח"כ, כאשר חשב בתחילה כשברך ברכה ראשונה, אז א"צ לחזור ולברך, כיון שלא הסיח דעתו ממה שהיה תחילה כלל. ואם שכח ובירך ברכה אחרונה ולא חשב מידי, לא הפך דעתו הראשונה, ולא כדעתו ראשונה אלא כזורק ברכה מפיו, בזה יש להסתפק קצת"ח, כנ"ל, הצעיר יאודה נבון" ע"כ. ולפי"ז ק"ו בנד"ד שלא מהני דעתו שלא לברך, שהרי בירך מדעת גמורה ולא טעה כלל, וא"כ דעתו לאכול אח"כ לא מעלה ולא מורידה. כ"נ לענ"ד.

שכח לאכול אפיקומן ונטל ידיו למים אחרונים

ויש לדון בראיה נוספת לסברתנו. דהנה כתב מרן השו"ע (באו"ח סי' תע"ז סע' ב"ט) בדין מי ששכח לאכול אפיקומן "אם שכח ולא אכל אפיקומן ולא נזכר עד שנטל ידיו או שאמר הב לן ונברך, אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא. ואם לא נזכר עד שבירך ברכת המזון, אם נזכר קודם שבירך בורא פרי הגפן, יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן. ואם לא נזכר עד אחר שבירך בורא פרי הגפן, לא יאכל אפיקומן, ויסמוך על מצה שאכל

בתוך הסעודה שכולן שמורות הן משעת לישא. אבל במקום שנהגו לעשות שימור למצות מצוה משעת קצירה, אפילו לא נזכר עד אחר ההלל, יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן" ע"כ. והרמ"א כתב שם בהגה "ויחזור ויברך על הכוס ואין לחוש במה שמוסיף על הכוסות. ואם נאבד האפיקומן, יאכל כזית אחד ממצה שמורה אחרת" ע"כ.

והנה בדין מי ששכח לאכול אפיקומן שאוכל אותו בלא ברכה אף אם אמר "הב לן ונברך", וגם נטל ידיו למים אחרונים, לכאורה צ"ע, דהא אסח דעתיה, ולמה לא יברך שוב, הא קי"ל (קע"ט סע' א') דמי שנטל ידיו אסור לאכול בלא ברכה ראשונה, וכמבואר. וכתב שם המשנ"ב (בסק"ח) לבאר בשם הפוסקים וז"ל "דאף דבסי' קע"ט סע' א' מבואר דאם אמר הב לן ונברך הוי היסח הדעת, ואם ירצה לאכול צריך לחזור ולברך, הכא אתכא דרחמנא סמכינן, דאין תלוי בדעתו, דהא צריך לקיים רצון ה', ובודאי השכחה גרמה לו שיטול ידיו או לומר הב לן ונברך, ולא הסיח דעתו לגמרי" ע"כ. וע' בפר"ח שם. הרי היכא דטעה, בזה אין לברך, דבאמת לא אסח דעתיה. וזה לכאורה כיסוד סברת המג"א דטעה שאני.

יח. ומאי דמספקא ליה לרב זה, פשיטא ליה לרב אחר. ע' בדברי הברוכ"י לקמן. דבכה"ג פשיטא ליה דאנו חוזר ומברך.

ט. שצייץ אליו הקרית מלך רב שהביא רעק"א.

אולם הרי מבואר שם בשו"ע, דכל זה הוא רק קודם ברכת המזון, ולאחר ברכת המזון, כו"ע מודו דחייב לברך שוב כשרוצה לאכול אפיקומן, ולא מהני מה שדעתו ארחמנא לאכול אפיקומן. וא"כ מוכח דלא מהני דעתו כנגד ברכת המזון כלל. ושור"ר שכ"כ המאמר (בסי' ק"צ סק"ה), וכתב לדחות לפי"ז חידוש המג"א הנ"ל.

אכן בספר קרית מלך רב הנ"ל (בתשובותיו בסוף הספר בסי' ט') כתב ליישב דברי המג"א מדין אפיקומן הנ"ל (שהקשה המאמר), וז"ל "וליישב דברי המג"א, נ"ל דיש חילוק בין טעה לשוכח, דטעה היינו שבעודו טועה דעתו לשנות עוד, אלא שטעה ובירך דסבר דצריך לברוכי ברכה אחרונה" ע"כ. ור"ל, דהיכא דטעה בדין, רק בזה לא הוי סילוק, דאין תוקף למעשה כשטעה בדין, דחשב שאף שרוצה לאכול, בכ"ז מחוייב לברך. אך היכא דשכח שצריך לאכול עוד, וכדין אפיקומן, ככה"ג סו"ס הוי סילוק גם לדעת המג"א, ובזה מיירי השו"ע בדין אפיקומן, דשכח לאכול. ולפי"ז פשוט שבנד"ד יש לברך, דלא דמי לטעה בדין, אלא מברך ברכה אחרונה מדעת, רק רוצה שהברכה לא תחשב לסילוק, וזה א"א כלל.

שוב ראיתי אחר רואי למרן החיד"א שכתב בברכ"י (או"ח סי' קל"ז אות ג') לדון עוד בדברי המג"א הנ"ל, דהנה כתב מרן השו"ע (קל"ז סע' ד') "אם קרא אחד ב' פסוקים, צריך לחזור ולקרוא"

ע"כ. ונחלקו שם הט"ז (סק"ד) והמג"א (סק"ח), אם כאשר קורא שוב ג' פסוקים כדין, יברכו, או לא. והמג"א פסק לברך שוב ברכה ראשונה, והקשה על זה מרן החיד"א וז"ל "וממוצא דבר ק"ק על מ"ש הרב מגן אברהם (סי' ק"צ סק"ב) שכתב דאם דעתו לשנות עוד וטעה ובירך אחריו א"צ לברך בתחילה, כיון שהיה דעתו לשנות עוד. עכ"ד. וכפי דבריו גם הכא, כשבירך על התורה בתחילה, דעתו לקרות כתקנת רז"ל, ואמאי לא תיהני ליה לקרות אח"כ, וברכה אחרונה שבירך בטעות, והא עדיף מבירך על השתיה, דהתם הוא ברשותו, דאי בעי שתי אי בעי לא שתי, ועכ"ז כיון שבדעתו היה לשנות, מה שבירך אחר כך ברכה אחרונה אינו כלום, וכ"ש בקריאת התורה דאין ברשותו לברך על תרי פסוקי, וע"כ מוכרח להשלים קריאתו, דין הוא דהברכה אחרונה שבירך, כלא חשיבא. וכן יש להרגיש על הרב אליה רבה, דשם בסי' ק"ץ (אות ג') נטה לדעת הרב מגן אברהם, ע"ש" עכ"ל. ולכאורה מבין הברכ"י בדעת המג"א, שהכל תלוי רק בדעתו, ואם היתה דעתו להמשיך לשנות, אף כשבירך ברכה אחרונה, לא יברך שוב ברכה ראשונה, ודלא כפי שנתבאר לעיל.

ואולם שוב כתב שם מרן החיד"א לבאר וליישב הסתירה במג"א, וז"ל "ואולי יש לחלק בין כשבירך בדעתו השלם ונסתלק, להיכא שהברכה נזרקה מפיו גם בלא דעת, דהכא בקריאת התורה בירך בדעת שלימה לגומרה של תורה, ולהכי הוי היסח הדעת לגמרי ובעי

דמי לנזרקה ברכה מפיו כמוכן, ופשוט. וע"ע בחיי אדם (כלל ל"א סע' כ"ז, ובתוספת חיים ע"ד החי"א שם בס"ק ל"א), ובשעה"צ (בסי' קל"ז ס"ק י"ג, ובשעה"צ בסי' ק"מ סק"ח), ועיי"ש גם בכה"ח (סי' קל"ז אות כ'). וע"ע בשו"ת אורחותיך למדני למור"ר הגאון שליט"א (ח"ו סי' ל') מש"כ בזה, בביאור מחלוקת השדה הארץ הנ"ל, עם הקרית מלך רב הנ"ל.

דברי המאורי אור במי שרוצה לאכול וחושש שמא ישכח ברכה אחרונה

ואולם ראיתי למרן הראש"ל זצ"ל בשו"ת יחווה דעת (ח"ו סי' י"א) שכתב וז"ל "ובספר מאורי אור (חלק בן גון דף קמ"ח ע"ב) כתב, שהאוכל פירות כשיעור, ואינו רוצה לאכול כל הפירות

ברוכי, משא"כ התם דהיה בדעתו לשתות עוד, ושכח בבלי דעת ובירך ברכה אחרונה, ובכי הא, אפשר לומר דברכה כי הא לא מפקא מדעתו שהיה בתחילה. ודוק" ע"כ. (ועיי"ש בהערות המהדיר הערה ב', שכתב לחזק חילוק זה, עפ"ד דברי מרן הנ"ל שהבאתי בסי' רצ"א סע' ג').

הרי דמסקנת מרן החיד"א בביאור דעת המג"א, דמי שבירך ברכה אחרונה בדעת גמורה, אין כוח בדעתו שלא להסתלק מהאכילה, ובע"כ חשיב כנמלך מחמת עצם הברכה (אף אם היתה דעתו להמשיך לאכול). ורק היכא שטעה בברכתו, דהיינו שזרקה ברכה מפיו בלא שימת לב, רק בכה"ג אין כוח בברכה כזו לעשות סילוק והיסח הדעת.

וא"כ לפי"ד, ברור שבנד"ד יש לברך שוב ברכה ראשונה על מה שיאכל, דלא

כ. וז"ל המהדיר שם "יש לסייע ולהכריח חילוק זה, גם ממ"ש מרן בשו"ע (סי' רצ"א סע' ג'), שאם נמשכה סעודת שחרית של שבת עד המנחה, יברך ברכת המזון ויטול ויברך המוציא, ע"ש. הרי להדיא שצריך לברך המוציא משום שברך בדעת גמורה על מנת לסיים, אף שדעתו לאכול שוב מיד".

ועוד ראיתי למהדיר של הברכ"י (שם הערה ב') שכתב "וראה עוד בספר חוקי חיים למהר"ח גאגין (סי' א'), ובספר גושפנקא דמלכא למהר"פ קרסנטי (דף ב' ע"ג). ובספר ירך יעקב למהר"י ארגואיטי (סי' י"ז דף ל"ב ע"א) כתב שדברי רבינו הם דלא כהפר"ח (בסי' תע"ה), והאריך להשיב ע"ד הפר"ח" ע"כ. וז"ל הפר"ח שם (תע"ה סע' ב') "ונמצא לפי דבריו, שאם שכח וברך בורא נפשות על ירק של טיבול ראשון, צריך לחזור ולברך בורא פרי האדמה בטיבול שני, ובורא נפשות רבות אחריו". והזכור ליצחק (בסי' נ"ב דף פ"ח ע"א ד"ה והגם), חלק על הפר"ח, שאי"ז כוונת הרשב"א (ועיי"ש לעיל מינה בד"ה האמנם), ואכמ"ל.

כא. והובא גם בחזו"ע טו"ב וברכות (עמ' קע"ז). ומעניין שבשו"ת יביע אומר (ח"ו או"ח סי' כ"ח) בתשובתו המקבילה לתשובה היחוד"ד שם, לא הביא מדברי המאורי אור הנ"ל.

הרי שלא הביא שום ראייה לדבריו מש"ס ופוסקים.

ולפענ"ד דבריו מחודשים מאד ואף תמוהים, מאחר שהוכחנו בס"ד מכמה ראיות, שאף מי שהייתה דעתו לאכול אחר הברכה, חייב לברך ברכה ראשונה (וכן מוכח להדיא בבגדי ישע בסי ק"צ סק"ג. וכ"כ בספר פני יצחק, אבולעפיא, ח"א בהלכות ברכות שבראש הספר, אות ר"כ. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"ב סי' א' אות ט"ז), לכן נראה שאין מקום לדבריו. וכן הסכים והורה לי מו"ר הגר"ד ליאור שליט"א²¹, וכן הסכים מו"ר הגאון הרב אשר וייס שליט"א²², ודלא כמאורי אור, ואמרו שהוא דבר פשוט, וכ"כ עוד מפוסקי הזמן, ע' בהערה²³.

ואולי גם המאורי אור לא כתב חידושו אלא בברכת הפירות, דהיינו ברכת

שלפניו בפעם אחת, ודעתו שבעוד חצי שעה יחזור לאכול מהם, אלא שירא פן ישכח מלאכול עוד, וישכח גם כן לברך ברכה אחרונה, נראה שיברך ברכה אחרונה על אכילתו עתה, ואח"כ א"צ לברך לפני הפירות שיאכל, כיון שהיה דעתו לאכול עוד מהם, ורק אם יאכל עוד כשיעור, יברך ברכה אחרונה" עכ"ל ביחוד. וע"ע בחזו"ע פסח (הלכות ליל הסדר, עמ' ק' בהערה).

וז"ל המאורי אור שם²⁴ "סי' קע"ח סע' ב' בשינוי מקום. מסתברא באוכל פירות בחד מקום כשיעור, ואינו רוצה לאכול בבת אחת, ודעתו בברכתו לאכול במשך רביעית וחצי שעה עוד, רק שירא פן ישכח ואכול עוד וממילא ישכח גם ברכה לאחריו, שפיר מברך על אכילתו עתה, ואח"כ א"צ לברך לפנייה, רק לאחריה, אם יאכל עוד כשיעור" עכ"ל.

כב. לרבי אהרן בן אברהם אברלי יוסף, ווירמש. (היה תלמידו של הגאון מח"ס שאגת אריה. ואף שהיה מי שפקפק בטיבו, אין עיקר כדבריו כלל, ראה בילקוט יוסף חופה וקידושין עמ' שמ"א שמ"ב).

כג. בפגישתי עימו ביום שלישי ה' באדר תשע"ח.

כד. בליל שישי ח' אדר תשע"ח.

כה. ושור"ר שכ"כ כדבר פשוט בספר וזאת הברכה (תשס"ט, פרק ה' עמ' נ"ג), אלא שלא הביא ראיות לדבריו. ושוב הראוני שכן האריכו להוכיח בהערות איש מצליח למשנ"ב (חלק ב'), הערות לביאור הלכה סי' ק"צ ד"ה יברך, בסוף הספר בעמ' צ"ט), והביאו שם שכ"כ עוד פוסקים (ותמהו על המאורי אור הנ"ל), ושכ"כ רבם הגר"מ לוי זצ"ל ספר ברכת ה' (ח"ג פרק י"א סע' ז' הערה כ"ו כ"ז כ"ח כ"ט). ומה מאד שמחתי כשראיתי שת"ל כיוונתי לרוב דבריו שם, ועוד. ושם בהערה כ"ו הביא ראייה נפלאה מחולין (פ"ו ע"ב), ולקמן ביארתי ראייתו.

שכתבו דהנ"מ דווקא בטעה, מוכח שלא כדבריו, ולא מצאתי אפילו פוסק אחד שיכתוב כסברתו¹. (אך ראה לקמן בדעת הרב מעט מים).

אכן זה נראה, שמי שנהג כדברי המאורי אור מפני שסבר שאפשר לנהוג כן, בדיעבד לא יברך ברכה ראשונה לאחר שבירך ברכה אחרונה, דהו"ל כדין מי שטעה שסבר שדינו לברך, שלדעת פוסקים רבים (המג"א וסיעתו) לא צריך לברך בכה"ג, וסב"ל.

נפשות או מעין שלוש, ולא בברכת המזון, וצ"ע. ושו"ר שכיוצ"ב כתב החי"א (כלל מ"ט דין י"ד²).

ולפענ"ד מסתברא, דאף היחו"ד שהביא דברי המאורי אור בשתיקה, אינו פוסק כדבריו להלכה, ורק הביא דבריו שם לרווחא דמילתא, כדי לחזק את הפסק שלא לברך בנידון דבריו שם, עיי"ש היטב.

איך שלא יהיה, מדברי כל הפוסקים

כו. וע' מה שתמה על דבריו בברכת ה' (ח"ג פרק י"א סע' ז' הערה כ"ו עמ' תכ"ג ד"ה אמנם), ואכמ"ל.

כו. וכבר ידוע, שדבר חידוש גדול שנכתב בספר אחד, משמע שמי שלא כתבו אינו סוברו, כדכתב בשו"ת כנה"ג (סי' כ"ט) "דאם איתא להאי חידושא לא הוו שתקי מיניה הפוסקים ואיבעי להו לאודועי, וכדרך שכתב הרי"ף ז"ל במסכת יבמות (דף כ"ט ע"ב) על דברי רב יאודאי גאון, דאם איתא להאי חידושא לא הוה שתיק תלמודא מיניה מלאודועי, והריב"ל בתשובותיו הרבה פעמים משתמש בזה" עכ"ל. (ראה לדוגמא בשו"ת מהריב"ל ח"א סי' י"ג, ושם סי' מ"ג, וקי"ב, וח"ג סי' ב', ושם סי' מ"א ומ"ב, וק"ב, וח"ד סי' י"ט). וכן מצאתי בשו"ת מכתם לדוד (סי' ט"ז סוד"ה אולם) שכתב וז"ל "אלא דמ"מ מלתא תמיהה, דחידושא כי הא לא נמצא מפורש בדברי הראשונים ז"ל" עכ"ל.

ועל עצם דברי הכנה"ג, מצאתי לב"ח (או"ח ס"ס קצ"ז) שכתב "ומה שכתב ב"י עוד דדעת הפוסקים אינו כן מדלא כתבו סברא זו, אינו נכון, דהלא מפורסם שפוסק אחד ממציא דין חדש מחכמת תלמודו שלא הוזכר בשום פוסק ואין לדחותו כל כמה דלא אשכחן מאן דפליג עליה בפירושו". וע"ע בב"ח (או"ח סי' פ"א). וע' בשד"ח (כללי הפוסקים סי' ט"ז אות כ"ט). וע"ע בחזו"ע חנוכה (סוף עמ' קמ"ה וריש עמ' קמ"ו). ומה שציין שם לשו"ת בעי חיי חו"מ ח"א סי' ט"ו, צ"ל סי' ס"ו) שהביא מגדולי הפוסקים דלא אמרינן הכי אלא כשהדבר זר מחמת הסברא וכו'. וכ"כ להדיא הכנה"ג עצמו בשו"ת בעי חיי (חו"מ ח"א סי' ס"ו ד"ה ואיברא) "דשאני התם דהדבר זר מחמת הסברא". ובזה מיושבים דבריו בטה"ב (ח"א ריש עמ' שפ"ט), עיי"ש, ודו"ק. ולפענ"ד, דברי המאורי אור זרים מחמת הסברא, וגם מחמת הראיות שהבאתי, ודי בזה.

מו"מ בדברי מרן הראש"ל זצ"ל בשו"ת יחזה דעת בנד"ד

זמה שסיים שם היחוד"ד לאחר שהביא דברי המאורי אור הנ"ל וכתב "וכיוצא בזה כתב המגן אברהם (סי' ק"צ סק"ג), שאם בירך בורא פרי הגפן על כוס ברכת המזון, והיה דעתו לשתות עוד, וטעה ובירך ברכה אחרונה על הגפן, אין צריך לברך שוב בורא פרי הגפן, כיון שהיה בדעתו מתחלה לשתות עוד. ואף שהמאמר מרדכי שם (סק"ה) חולק על המג"א וס"ל שאפילו בטעות חשיב סילוק וצריך לחזור ולברך, וכן פסק בשו"ת שדה הארץ (ח"ג אור"ח סי' י"ד), ע"ש. מ"מ קי"ל סב"ל. וכן העלה בשו"ת קרית מלך רב (ח"א סי' ט'). וכן כתב בספר עקרי הד"ט (סי' י' אות כ"ז). וע"ע בשו"ת זכור ליצחק הררי (סימן נ"ב), ובשו"ת מעט מים (בסוף סי' כ"ה, ובסי' מ"ח), ובשו"ת קרית חנה דוד (ח"ב סי' כ"ח). וכן פסק בספר מאורי אור (עוד למועד דף ל' סוף ע"ב). ע"ש. וע"ע בזה בשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' ק"ב), ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ב סימן א', דף ז' ע"א והלאה, אות ט"ז) עכ"ל היחוד"ד. (וצל"ע בדבריו בשו"ת חזון עובדיה ח"א סי' י"ח, וע"ע בברכת ה' ח"ג פרק י"א הערות כ"ו כ"ז).

הנה לפענ"ד, מה שנדמה קצת שמדמה הרב ביחוד"ד נידון המג"א בטעה, לנידון המאורי אור, לכאורה לא דמי כלל, דכבר הבאנו דברי כל הפוסקים שכתבו בביאור דעתו של המג"א, ד"טעה שאני", אלא שנחלקו הפוסקים מה פירוש דברי

המג"א "טעה", אם היינו ששכח שיש לו לאוכל עוד (פשט דברי המג"א, וכן הבינו בדעתו המאמר הנהר שלום והבגדי ישע ועוד), או שטעה בדין, ושחשב שחייב לברך (קרית מלך רב ורעק"א), או שנזרקה ברכה מפיו מבלי משים (ברכ"י וזכור ליצחק), אך אין שלא יהיה, הדבר ברור ד"טעה שאני". וכן מוכח מתוך לשון המג"א עצמו. ואין מי שחולק בזה ויודה לדינו של המאורי אור להורות כדבריו לכתחילה, בלא "טעה". והטעם, דהיה ברור לכולם, שברכת המזון היא סילוק והיסח הדעת גמור, ואף אם היה דעת המברך להיפך, בטלה דעתו.

ובפרט שאף בדינו של המג"א רבו החולקים וכמבואר. אך באמת י"ל כאמור, שאף המג"א לא אמר דינו אלא בטעה בלבד (יהיה הפירוש מה שיהיה), דאין כוח בברכה בטעות לעשות סילוק, ואנן סהדי שאם היה יודע מטעותו, לא היה מברך כלל. אך בעלמא, ודאי אף המג"א מודה דאין כוח בדעתו לעמוד כנגד ברכת המזון, ואתי דיבור (ברכה"מ), ומבטל כוונה.

ולכן נראה לי ברור מסברא, שכל הפוסקים שהביא היחוד"ד, לא דיברו אלא בטעה בלבד, ורק בזה נחלקו, יש המורים כמג"א, ויש החולקים, יש שכתבו שטעה של המג"א היינו בטעה בדין, ויש שסברו שאפילו בטעה בדעתו. אך מסתבר שאין מי שיוודה למאורי אור שה"ה אף בלא טעה. וכן מבואר להדיא בדברי הקרית מלך רב, שכתב היחוד"ד שחולק על המאמר. ולכן אמרתי לעיני

שתיית הקפה והדבר פשוט" ע"כ. וע'
מש"כ בזה בספר כף החיים פלאגי (סי'
כ"ב אות כ"ה), ובכף החיים סופר (בסי'
ק"צ אות ח').

ודבריו ברורים שבנד"ד בודאי יברך, דזיל
בתר טעמא, אתי מעשה (ברכה,
וסילוק), ומפיק מידי מחשבה (דעתו
לאכול). ומש"כ היחוד"ד בשם הקרית מלך
רב, הנה כבר הבאנו דבריו לעיל. (ולעצם
דברי השדה הארץ שלכאורה דבריו דלא
כמג"א, ע' במש"כ לקמן בדברי הזכור
ליצחק).

ומש"כ היחוד"ד בשם הרב עקרי הד"ט,
הנה הוא רק הביא בקיצור תורף
דברי השדה הארץ, וז"ל שם "מי שבירך
על המים בכוונה לצאת יד"ח ברכה
בשתיית הקפה, ואחר ששתה המים שכח
ובירך בנ"ר, פשיטא שצריך לחזור ולברך
על הקפה, אע"פ שמתחילה נתכוין גם על
הקפה, הרי מעשה מבטל מידי מחשבה"
(שם סי' י"ד) עכ"ל. וא"כ אף הוא מסכים
לברך בנד"ד כח.

ומש"כ בשם המעט מים, הנה המעט מים
שם (בס"ס מ"ח דף ע"ט ע"ב)
כתב"ט "ואי משום דברכת מעין שלוש הוי

בס"ד במקורות שהביא הרב ביחווה דעת
שם, ולראות היעמדו דברי המאורי אור,
אם לא.

מו"מ בדברי האחרונים שהביא בשו"ת יחווה דעת בנד"ד

ותחילה ציין היחוד"ד לשו"ת שדה הארץ
(ח"ג או"ח סי' י"ד), ושם כתב
המחבר לדון באחד "ששתה מים וכיון
באותה הברכה לפטור את שתיית הקפה
שרוצה לשתות אחרי שתיית המים
לפוטרו מברכה, ואחר ששתה המים,
שכח ובירך ברכת נפשות רבות וגו', אם
צריך לחזור ולברך על שתיית הקפה
ברכת שהכל, או לא. תשובת שאלה זו
הועלה מפי כולם, דפשוט הוא דצריך
לברך ברכת שהכל על שתיית הקפה,
אע"פ שכיון בתחילה כששתה המים
ובירך עליהם לפטור את הקפה, כי נודע
(ע' סוכה י"ד ע"א) כי המעשה מוציא
מידי מחשבה, משא"כ להיפך, שאין
המחשבה מוציא מידי מעשה, כי פה
המעשה שעשה בפועל ובירך ברכת
בורא נפשות על המים, אע"פ שאז שכח
משתיית הקפה, אפ"ה כיון דכבר בירך
בורא נפשות רבות, צריך לחזור ולברך על

כח. וראיתי בשו"ת יביע אומר (ח"ה או"ח סי' י"ח סוף אות י"ח. והיא תשובה מקבילה
לתשובתו ביחוד"ד שם) שכתב "וכן בעקרי הד"ט (סי' י' אות כ"ז) כתב לפקפק ע"ד השדה
הארץ הנ"ל. ע"ש" ע"כ. וכ"כ הכה"ח (בסי' ק"צ אות ח') בדעתו. וכ"כ הציץ אליעזר (חלק
י"ב סי' א' אות ט"ז ד"ה וכה ראיתי). ובעניויתי לא ראיתי שעקרי הד"ט פקפק בדברי השדה
הארץ, אלא אדרבה, העתיק דבריו בקיצור בשתיקה. וצ"ע.

כט. עיקר נידון הרב מעט מים היה, האם כמו שפת פטור כל משקין (ע' בסי' קע"ד סע' ז'),

הפסק וצריך שוב לברך על המים, כדקי"ל בברכה"מ שם דבכה"ג דאינו מסיח דעתו בפירוש מן המים, אפילו בברכת המזון לא הוי הפסק, וע"ע במג"א (סי' ק"צ סע' ב'). ואפילו תימא דברכת מעין שלוש הוי הפסק והיה צריך שוב לברך על המים, מ"מ שמא אין הלכה כ"א דאין מעין שלוש פוטר את המים, וממילא לא הוי ברכת מעין שלוש הפסק" וכו' עכ"ל. הרי כתב להדיא דמי ששתה מים בסעודה, ודעתו להמשיך לשתות מים לאחר הסעודה, בכה"ג אין ברכת המזון הפסק. אך הרב מעט מים לא כתב שום מקור לדבריו, רק הפנה לדברי המג"א, ובדברי המג"א כבר ביארנו בשם כל האחרונים שהוא כתב כן רק היכא דטעה, וכדמוכח מדבריו. ולכן דברי המעט מים תמוהים מאד לענ"ד. ואולי לכן סיים וכתב "ואפילו תימא" וכו', ר"ל, שהרגיש שאין דבריו מוכרחים כלל. (ואולי אף הוא מיירי רק בדיעבד ולא לכתחילה, ודלא כמאורי אור).

ומה שציין היחוד לשו"ת קרית חנה דוד (סקאלי, ח"ב סי' כ"ח), הנה שם הביא את דברי השדה הארץ הנ"ל, וכתב

להקשות עליו ממה דפסק מרן ביו"ד (סי' י"ט סע' ח') "היה שוחט חיה או עוף ודעתו לשחוט עוד, ושכח וכיסה ובירך, כשחזור לשחוט אין צריך לחזור ולברך על השחיטה, שאין הכסוי הפסק" ע"כ. ולפענ"ד לק"מ, דשאני התם שאין הכיסוי הפסק, וכמו שכתב מרן להדיא "שאיין הכיסוי הפסק", ור"ל דלא דמי לברכת אחרונה שהיא כן הפסק וגמר האכילה. ועוד י"ל לפי דברי כל האחרונים בביאור דברי המג"א, דאף אי נימא דהכיסוי חשיב הפסק, מ"מ טעה שאני וא"צ לברך, ונידון זה דשחיטה, דמי ממש לטעה ("ושכח וכיסה ובירך"), ופשוט. ועיי"ש בפר"ח ביו"ד שם (בס"ק י"ב) מש"כ בזה. ושו"ר שבאמת גם הרב קרית חנה דוד עצמו דחה כן בפשיטות, דאין כיסוי הדם סיום לשחיטה כלל, אך ברכה אחרונה חשיב סיום, ועיי"ש בטעם הדבר. וא"כ לדינא אף הוא מסכים לדברי השדה הארץ. וע"ע בספר מנחת יוסף (הלכות שחיטה סי' י"ט ובקו"א, ובשו"ת עם הגרי"ל דיסקין שם).

ומה שציין היחוד לשו"ת זכור ליצחק (הררי, סי' נ"ב), הנה שם יצא

ה"ה למי שאוכל פת הבאה בכיסנין, פוטר כל משקין. וע' מש"כ בזה בחזו"ע טו"ב וברכות (עמ' רצ"ב) באורך רב. ושם (בעמ' ש') כתב לרדן בדברי המעט מים כאן, ודחה דבריו, עיי"ש. (ומקור התשובה הנ"ל שבספר חזו"ע, היא מספרו שו"ת יביע אומר ח"ה אורח סי' י"ז). ואכמ"ל.

ל. אך מה שסיים שם שלפי"ד יתורץ קושיית המאמר (סי' ק"צ סק"ה) על המג"א הנ"ל, לא הבנתי דבריו, דהמאמר הקשה מדין אפיקומן (תע"ז סע' ב'), והתם הרי מיירי בבירך ברכה"מ. וצ"ע.

לבטל דעתו הראשונה, וכיון שכן לא חשיבא זו מעשה לבטל המחשבה "עכ"ל (בד"ה ומה שנתן).

אכן כל דברי הזכור ליצחק אינם אלא במי שרצה לאכול עוד, ונזרקה ברכה מפיו, דזה לא הוי סילוק. אך לא מיירי במי שמברך מדעת ורוצה להמשיך לאכול עוד, דבמקרה כזה יש להסתפק קצת בדעתו. דמחד כתב שם כמה פעמים, שהסיבה שאין תוקף בברכה זו, כיון שאין בה דעת, ומזה משמע שאם מברך מדעת, לעולם חשיב סילוק. אך מאידך כתב (בדף פ"ז ע"א ד"ה ואנכי) "אבל אי דעתיה למשתי, גם הברכה אינה מפסקת", אך מיד סיים שם "כיון שלא בדעת ובנפש בירך אדעתא דהכי שישלך את עצמו, אלא סירכיה דלישניה נקיט ואזיל". ועוד כתב שם (גבי אפיקומן הנ"ל) "אבל הברכה היתה בכונה, בכל עת וזמן שמסלק עצמו ומסיח דעתו מלאכול, משא"כ בנידון שלנו, שעיקר הברכה אינה בכונה שסילק את עצמו מלשתות וכו', וכיון שלא הויא בכונה, שפיר מצינא למימר דלא הויא הפסק, כי היכי דליבעי ברכה אחרונה וכו'. (ד"ה וכל). "דכל שעוקר דעתו מדעת מיכלא ומשתיא, הוי הפסק והסח הדעת". ושוב כתב (בדף פ"ז ע"ב סוד"ה ואחרי) "ולענ"ד נראה דאין הדבר תלוי בהכי, אלא עיקרא דמילתא הכל תלוי בכונת הלב כשמברך ברכה אחרונה, דכשבירך בדעת שלימה ובכוונה מכוונת לגומרה של תורה או לגומרה של אכילה ושתייה, התם הוא דווקא דהויא הפסקה והיסח הדעת, כיון שנסתלק לגמרי

המחבר לדון באורך בנידון השדה הארץ הנ"ל, וכתב שדבריו נפלאו ממנו. והעיר ע"ד השדה הארץ שהיה פשוט לו לברך בנידונו שטעה ובירך ברכה אחרונה, מדברי המג"א והא"ר והקרית מלך רב, דמוכח מדבריהם דהיכא דטעה, אין ברכת המזון חשיב סילוק. והארץ בזה מאד.

ולפענ"ד לק"מ, דהשדה הארץ מיירי בשכח, והיינו כגון ששכח שרצה לשתות הקפה, ובזה פסק לברך, דסו"ס בשעה שבירך, בירך ברכה אחרונה מדעת. ויוכל לבאר השדה הארץ, דהמג"א מיירי בטעה בדין, וכפי שהסבירו הקרית מלך רב. או כפי שהסבירו הזכור שנזרקה הברכה מפיו (וכן פירש הזכור ליצחק דברי המג"א, והארץ בזה מאד, והביא דברי הברכ"י שגם פירש כן בדעת המג"א). ובמחכ"ת, בחינם עשה מחלוקת בין השדה הארץ למג"א, ולפי המבואר מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, ואפושי פלוגתא לא מפשינן.

ולעניין מש"כ השדה הארץ שמעשה מוציא מידי מחשבה וכו', כתב הוא ז"ל (בד"ה ומה שנתן) באורך לדחות דבריו, ותורף דבריו שהוא הבין שכונת המג"א בטעה, היינו שנזרקה ברכה מפיו ובירך בלי דעת. ובכה"ג חיזק את פסק המג"א, דברכה כזו אין בה תוקף ואינה נחשבת לסילוק, "ואינה לא ניח"ל בהכי כעת למיפק ברכה מפיו, אלא עד לבסוף שישלים חפצו ומחשבתו אשר חשב לפטור גם את זה ואח"כ יברך, אלא שטעה ויצאה ברכה מפיו בלי דעת וכוונה

כשבירך בדעת ובכוונה, משא"כ כשנזרקת ברכה מפיו" וכו' עכ"ל. ועיי"ש באורך. (וכן הסיק הערך השולחן בסי' ק"צ סק"ג, עיי"ש). ויש להסתפק קצת בדבריו מה יאמר בנד"ד, כמבואר למעיין, ואין שום ראייה חותכת.

וע"ע בספר זכור לאברהם (אלקלעי, חלק א' מערכת ב' אות כ', ואות ק'. וע"ע בבח"ג מערכת ב' ד"ה מי ששתה בליל פסח), שהביא דברי השדה הארץ הנ"ל, ושוב הביא דברי הקרית מלך רב, והמג"א (והבאר היטב בסי' ק"צ שהביא דבריו), והנהר שלום, ולא הכריע דבר ברור, עיי"ש. וכ"ה בכה"ח (פלאג"י, סי' כ"ב סע' כ"ה), שלא הכריע, אלא נתן עצה לצאת מהספק, עיי"ש. וע"ע בכה"ח (סופר, בסי' ק"צ אות ח'), ובשו"ת רב פעלים (או"ח ח"ב סי' ל"ד).

אולם כ"ז הוא רק לעניין השאלה האם מי שטעה חשיב כנמלך או לא, ורק בזה נחלקו האחרונים, זה אומר בכה וזה אומר בכה, וכמבואר. אך מי שבירך מדעת, לא מהני דעתו ומחשבתו לאכול אח"כ לכו"ע (חוץ מהמאורי אור, ומתירוצו הראשון של המעט מים), והרי זה כמבואר.

ראיית הרב ברכת ה' מדברי

הגמרא בחולין דכוונה לא מהני

ובסוף עיוני ראיתי להגר"מ לוי זצ"ל (בברכת ה' ח"ג פרק י"א סע' כ"ז) הערה כ"ו) שכתב להביא ראייה מתלמוד ערוך, שבנד"ד לא מהני כוונתו, ולעולם

חייב לברך ברכה ראשונה אחר שבירך ברכה אחרונה, אף כשהיתה דעתו להמשיך ולאכול. ויש לי לדון בדבריו בס"ד, ומוכרחני להאריך קצת בראיה זו מפני שהוא קיצר בה, ולפי מה שהוא כתב, לכאורה אפשר לדחותה בקל, ולכן באתי בס"ד להוכיח שראיתו נכונה לפענ"ד.

והנה איתא בחולין (פ"ו ע"ב פ"ז ע"א) "ת"ר, חיה כל משמע חיה בין מרובה ובין מועטת, עוף כל משמע עוף בין מרובה ובין מועט, מכאן אמרו שחט מאה חיות במקום אחד, כסוי אחד לכולן, מאה עופות במקום אחד, כסוי אחד לכולן, חיה ועוף במקום אחד, כסוי אחד לכולן. רבי יהודה אומר, שחט חיה יכסנה, ואחר כך ישחוט את העוף וכו'. א"ר חנינא, מודה היה רבי יהודה לענין ברכה, שאינו מברך אלא ברכה אחת. א"ל רבינא לרב אחא בריה דרבא ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, מאי שנא מתלמידי דרב, דרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב הוו, יתבי בסעודתא קאי עלייהו רב ייבא סבא, אמרו ליה הב ליבריך, הדור אמרו ליה הב לישתי, אמר להו רב ייבא סבא, הכי אמר רב, כיון דאמר הב ליבריך, איתסר ליה למשתי, חמרא, הכא נמי כיון דאיטפל ליה לכסוי, איחייב ליה לברכה. הכי השתא, התם משתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר, הכא אפשר דשחית בחדא ומכסי בחדא" ע"כ.

וכתב שם רש"י "לענין ברכה, על השחיטה, אין צריך לברך לאחר

נחשבת להפסק, אף כאשר הייתה דעתו להמשיך ולאכול לאחר מעשה הסילוק (דהיינו ברכת המזון), דומיא דהשוחט שהייתה דעתו להמשיך ולשחוט לאחר מעשה הסילוק (דהיינו כיסוי הדם), ואעפ"כ סבר רבינא דבעי ברכה ראשונה לאחר מעשה הסילוק (כיסוי הדם או ברכת המזון), למרות שדעתו הייתה להמשיך ולשחוט.

והנה אף שבאמת ברור שבעובדא דתלמידי דרב שהביא רבינא בקושייתו, מיירי שעשו מעשה הסילוק (אמירת הב לן ונברך, וברכת המזון) בלא שהייתה דעתם להמשיך לאכול, אלא התכוונו לסיים האכילה לגמרי, וכדכתב רש"י להדיא "הב ליבריך, מזוג כוס לברכת המזון, וחזרו ונמלכו ואמרו מזוג לשתות", הרי שהם נמלכו לחזור ולשתות, כלומר שבאמירת "הב ליבריך" לא רצו לשתות יותר כלל, ורק אח"כ רצו שוב. ועוד כתב רש"י "הלכך כי אמר הב ליבריך, נתנו דעתם לפסוק מלשתות", הרי להדיא שנתנו דעתם להפסיק האכילה והשתיה לגמרי. מ"מ, ממה שרבינא השווה מקרה זה לנידון רבי חנינא בשחיטה, ושם מיירי שהייתה דעתו להמשיך ולשחוט, ע"כ שרבינא סבור שאף באופן שדעתו להמשיך לאכול, כל שעשה מעשה סילוק, חייב לברך שוב. דאי לא תימא הכי, אלא תאמר שרבינא מיירי רק בסתמא דתלמידי דרב, דכשאמרו הב ליבריך לא הייתה דעתם להמשיך ולאכול ורק אח"כ חזרו ונמלכו ורצו לאכול, א"כ קשה מה הקשה רבינא

כסוי. קאים עלייהו, משמש בסעודה היה. הב ליבריך, מזוג כוס לברכת המזון, וחזרו ונמלכו ואמרו מזוג לשתות. כיון דאמר הב ליבריך, גליא בדעתיה דגמרה סעודתא ואסור לשתות עד שיברך לפניו, שאין מצטרפת לסעודה ראשונה. כיון דאיטפל לכסוי, הפסקה היא מלשחוט, וכי הדר שחיט, איחייב ליה בברכה. מישתא וברוכי בהדדי לא אפשר, הלכך כי אמר הב ליבריך, נתנו דעתם לפסוק מלשתות, אבל זה, אע"פ שיודע שיכסה דם ראשון, לא הסיח דעתו מן השחיטה, וכל שעתא זמן שחיטה היא לו, אפילו בשעת כיסוי אפשר דשחיט בחדא ידיה, ומכסי בחדא ידיה" ע"כ.

והנה מקושיית רבינא על דברי רבי חנינא, מוכח דרבי חנינא מיירי שהשוחט הייתה דעתו להמשיך ולשחוט לאחר כיסוי הדם של המין הראשון ששחט, ואעפ"כ הקשה רבינא שיצטרך לברך שוב ברכה ראשונה על השחיטה של המין השני, כיון שסבר רבינא בקושייתו, שמעשה הכיסוי של המין הראשון, לעולם נחשב להפסק וסילוק לשחיטה ששחט, ולכן על אף שדעתו הייתה להמשיך ולשחוט מיד לאחר כיסוי הדם של המין הראשון, בכ"ז סבר רבינא שיצטרך לברך שוב על שחיטת המין השני, דמעשה כיסוי הדם חשיב הפסק מצד עצמו.

וממה שהשווה רבינא בקושייתו את השוחט ומכסה ודעתו להמשיך ולשחוט מין אחר, לנידון סילוק דברכה אחרונה, מוכח דברכת המזון לעולם

סילוק, והכא נמי נימא כן במעשה דכיסוי הדם.

אך לפענ"ד אין דרך זו נכונה בפירוש הקושיא של רבינא. דא"כ, התירוץ והחילוק פשוט ביותר, וזיל קארי בי רב הוא, דשאני בעובדא דרבי חנינא בשחיטה, שדעתו הייתה לשחוט עוד לאחר הכיסוי, ושאני מעובדא דתלמידי דרב ששם הייתה דעתם להפסיק מלאכול. ודקארי לה מאי קארי לה וכו"ל.

אלא ע"כ הקושיא היא כאמור, דרבינא מבין דברכת המזון לעולם נחשבת לסילוק אפילו כאשר דעתו להמשיך לאכול, ולכן שפיר מקשה ארבי חנינא דסובר שדעתו להמשיך לשחוט אחר כיסוי הדם מהני דלא חשיב סילוק, בדברי תלמידי דרב מוכח דדעתו לא מהני, ולעולם חשיב סילוק. ובשלב הקושיא, אין שום חילוק פשוט בין שחיטה לברכה. ולכן קושיא אלימתא היא.

ועתה יש לבאר בס"ד תירוץ הש"ס, וביאור החילוק בין עובדא דרבי חנינא לעובדא דתלמידי דרב. וז"ל הש"ס בתירוץ "הכי השתא, התם משתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר, הכא אפשר דשחיט בחדא ומכסי בחדא". ולפענ"ד כל מעיין יודה, שעיקר החילוק הוא, האם עצם המעשה נחשב לסילוק, או שהמעשה בסתמא רק מעיד על דעת האדם. כלומר,

לרבי חנינא, הא רבי חנינא מיירי להדיא שהייתה דעתו להמשיך ולשחוט, ואילו בעובדא דתלמידי דרב הייתה דעתם להפסיק מלאכול, וא"כ אין שום התחלה של קושיא, ודקארי לה מאי קארי לה.

אלא ע"כ צ"ל כנ"ל, דסבר רבינא דברכת המזון היא הפסק אף באופן שדעתו להמשיך ולאכול אחר ברכת המזון, וכמו שהייתה דעת השוחט להמשיך ולשחוט לאחר כיסוי הדם. ולהכי הקשה שפיר, דסבר רבינא דבתרווייהו לא מהני דעתו כלל, והעיקר הוא דאם עשה מעשה הפסק, לעולם חשיב הפסק אף כנגד דעתו. (וראה לקמיה בביאור תירוץ הגמרא).

אלא ששמעתי לדחות ראיה זו^{לא}, דבאמת גם רבינא הבין שעובדא דתלמידי דרב היה רק בסתמא, דהיינו שכשאמרו הב וליבריך, דעתם הייתה להפסיק מלאכול (אך היכא דהייתה דעתם להמשיך לאכול לאחר ברכת המזון, בזה לא מיירי הש"ס כלל, ואפשר שבכה"ג מהני דעתו, ולא יברך שוב ברכה ראשונה), ואעפ"כ מקשה רבינא שפיר, דבהו"א סבר רבינא, דכמו דעצם מעשה ברכה אחרונה ואמירת הב ליבריך חשיב סילוק, כך גם עצם מעשה כיסוי הדם לעולם חשיב הפסק, ולכן שפיר תמה רבינא על רבי חנינא מהני תלמידי דרב, דמבואר בדבריהם דמעשה הפסק חשיב

מעשה כיסוי הדם אינו נחשב לסילוק בעצם, והא ראייה, שאפשר לשחוט בשעת כיסוי הדם גופא, וא"כ מוכח להדיא דאין מעשה הכיסוי סילוק. דאם היה סילוק, האיך יתכן שאפשר לשחוט ולכסות בחדא מחתא (ודלא כפי שסבר רבינא בקושייתו, שעצם מעשה הכיסוי לעולם חשיב סילוק). ולכן, כל שדעתו הייתה להמשיך ולשחוט לאחר מעשה הכיסוי, אין הפסק במעשה הכיסוי מצד עצמו. אך ברכת המזון שאני, מפני שהיא סילוק בעצם ממעשה האכילה, והא ראייה, שהרי א"א לאכול בשעה שמברך ברכת המזון. וכיון שעצם מעשה ברכת המזון הוא סילוק, ממילא ברור שאין הדעת של האדם מעלה ומורידה כלל וכלל.

ובאמת סברא זו שהדעת לאכול לא מהני כנגד מעשה ברכת המזון, לא השתנתה כלל, לא בהו"א ולא במסקנה וכמבואר. ורק מה שהתחדש בתירוץ הש"ס, הוא הקולא שיש במעשה כיסוי הדם, שהוא אינו מעשה סילוק בעצם, ולכן התם מהני דעתו. אך לעניין ברכת המזון, בין לרבינא בקושייתו, ובין לתירוץ הש"ס, היה תמיד ברור דלא מהני דעתו כנגד מעשה דברכת המזון.

ואמנם כתב שם רש"י בתירוץ הש"ס "מישתא וברוכי בהדדי לא אפשר, הלכך כי אמר הב ליברך, נתנו דעתם לפסוק מלשתות. אבל זה, אף על פי שיודע שיכסה דם ראשון, לא הסיח דעתו מן השחיטה, וכל שעתא זמן שחיטה היא לו, אפילו בשעת כיסוי

אפשר דשחיט בחדא ידיה, ומכסי בחדא ידיה" ע"כ. ומתחילת דבריו שכתב "נתנו דעתם לפסוק", היה אפשר לטעות ולחשוב שאם לא יתנו דעתם לפסוק מלשתות, בזה אין ברכת המזון נחשבת לסילוק, אך זה אינו, דשפיל לסיפא "וכל שעתא זמן שחיטה היא לו, אפילו בשעת כיסוי אפשר דשחיט", כלומר, עיקר החידוש והחילוק הוא, דאפשר לשחוט בשעת הכיסוי (משא"כ בברכת המזון, הא לא אפשר לאכול בשעת הברכה), וזה מעיד על עצם המעשה, דבעצם אינו נחשב להפסק כלל, והכל תלוי בדעתו. ומש"כ רש"י לעניין ברכת המזון "נתנו דעתם לפסוק מלשתות", היינו דלעולם מי שמברך ברכה אחרונה נחשב כ"נתנו דעתם" לפסוק מלשתות, שהרי א"א לאכול ולשתות בשעת הברכה. ואין כוונת רש"י לומר דאם יכוין להמשיך ולשתות, אז לא חשיב היסח הדעת (ולמה לו לרש"י לעסוק במקרה משונה כזה). כ"נ לענ"ד ביאור סוגיה זו בס"ד. והנה אם כנים אנו בזה, נפשט הספק שלנו מכוח תלמוד ערוך. ואמנם עדיין יש מה לפלפל בראייה זו, ועח"ל.

ביאור מחלוקת הראשונים בדין מי שהתפלל בסעודתו ובברכת הכוס לאחר הגדה לאור הנ"ל

ושוב נזכרתי שיש לפלפל עוד בראייה זו. דהנה כתב הטור (או"ח ס"ס קע"ח) "כתב ה"ר י"ט בר' יהודה, אדם שנזכר בתוך הסעודה שלא התפלל, ועמד והתפלל, כשהוא חוזר צריך ליטול ידיו

אין שהות לגמור סעודתו ולהתפלל, שחייב להפסיק ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל, עם כל זה לא הוי הפסק" ע"כ. וביאר שם המשנ"ב (ס"ק מ"ו) "ר"ל דלכאורה יש לדמותו להב לן ונברך, דלמ"ד דאין רשאי לאכול, צריך לברך כשחוזר לאכול. אבל באמת לא דמי, דהתם הטעם משום דהוי היסח הדעת וסילוק, משא"כ הכא דלא הסיחו דעתם מלאכול" ע"כ.

ולכאורה מבואר יוצא לעניין הלכה, דאין ברכת המזון נחשבת לסילוק מצד העצם הסברא שא"א לאכול כשמברך, אלא הכל תלוי רק בדעת המברך, שבסתמא כוונתו לסלק דעתו. ולכאורה משמע, שאם לא יגמור בדעתו להסתלק מהאכילה, אף הברכה אינה הפסק.

והנה ממש כע"ז נחלקו הרי"ף (פסחים דף כ"ד ע"א בדפי הרי"ף) והרא"ש (בשו"ת כלל י"ד סי' ו"ב ד"ה וכתב הרי"ף ז"ל דמברך), האם מברכים על כל כוס וכוס, דהרי"ף סבר "דמברך בורא פרי הגפן על כל כוס וכוס, דכיון דכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה צריכין לברוכי אכל כסא וכסא. והביא ראיה מדרב ברונא ורב חננאל תלמידי דרב דאמרי (פסחים ק"ג ב') מכי אמר הב לן ונברך דאסור למשתי משום דמשתי וברוכי בהדדי לא איפשר. הכי נמי כיון דלא איפשר למיקרי

ולברך ברכת המוציא, הואיל וצלויי ומיכל בהדי הדדי לא אפשר, כדאיתא בפרק כיסוי הדם (חולין פ"ו ע"ב) משתיא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר. והר"י אומר שא"צ, דלא אמרינן הכי אלא גבי ברה"מ שהוא סילוק והיסח הדעת על מה שאכל ושתה" ע"כ. ומתחילה חשבת, שהרי"ט והר"י נחלקו בביאור דברי הש"ס בסוגיין, במה שאמרו בש"ס "משתיא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר", האם הוא עצם סיבת חיוב הברכה ראשונה, שכיון שלא אפשר לכן בע"כ הוי הפסק, ולכן גם "צלויי ומיכל בהדי הדדי לא אפשר", ולכן חייב לברך, וזו סברת הרי"ט שצריך לברך לאחר שהתפלל.

או שעניין זה הוא רק סימן לסילוק והיסח הדעת, אך אה"נ אם לא יסלק דעתו, לא יתחייב בברכה, וזו סברת הר"י, שרק ברכה"מ היא סילוק בסתמא, מפני שהדרך היא לברך ברכת המזון בסיום האכילה, משא"כ תפלה אינה סימן לסילוק, שאין דרך להתפלל בסיום האכילה. ולפי"ז אפשר שאם יכוין להדיא שאינו רוצה להסתלק מאכילתו, אה"נ דאפילו ברכת המזון אינה הפסק לדעת ר"י. ועיי"ש בב"י (קע"ח סע' ו') שביאר שרוב הראשונים סוברים כדעת ר"י.

ומרן השו"ע (קע"ח סע' ו') פסק כדעת ר"י, וז"ל "מי שנזכר בתוך הסעודה שלא התפלל ועמד והתפלל, אפילו אם

הכי לא הוי הפסקה" וכו'. הרי הרא"ש סובר כדעת ר"י, דאין ללמוד מברכה לשאר דברים וכנ"ל. ומרן השו"ע לשיטתו, אזיל, שגם במחלוקת זו פסק כסברת ר"י, ולכן פסק (באו"ח סי' תע"ד סע' א', ועיי"ש בב"י ובמשנ"ב בסק"א) כדעת הרא"ש, שאין הגדה הפסק, ולא דמי לברכת המזון, ולא יברך על כוס שני.

אולם לפענ"ד נראה יותר שאף לדעת ר"י והרא"ש, אחר שבסתמא ברכת המזון הפסק, וכפי שאמרו "מיכל ומשתי בהדי ברכה לא אפשר", ממילא כשמברך, דעתו לא מהני, דלעולם ברכת המזון הוי הפסק. ולא נחלקו הרי"ט והרי"ף עם ר"י והרא"ש בשאלה זו כלל, אלא נחלקו בדין פרטי, האם יש ללמוד מברכת המזון, שהיא לעולם הפסק אף כנגד דעתו, לכל פעולה שהאדם אינו רשאי לעשות בשעת אכילה (כגון תפלה, או הגדה), שאחר שבשעת אותה הפעולה א"א לאכול, הוי הפסק בע"כ ואף כנגד דעתו. ולהר"י והרא"ש אין ללמוד מברכת המזון לשאר דברים, ולדעת הרי"ט והרי"ף יש ללמוד, כ"נ לענ"ד. ואכמ"ל יותר.

העולה מכל האמור

הנה מבואר למסקנת הש"ס (בברכות מ"ב ע"א) לגרסתנו, דמי שאכל וסילק האוכל מעל השולחן, עדיין מותר לו לאכול, אך אם נטל ידיו למים אחרונים, אסח דעתיה מברכה ראשונה והוי כנמלך, ועקרונית הוא חייב לברך ברכה ראשונה (אלא שאסור לו לאכול אז אפילו אם

ולמשתי בהדי הדדי צריך לחזור ולברך בתר דגמיר הגדה והלילא בורא פרי הגפן" ע"כ. וזה כסברת הרי"ט, שכל פעולה שא"א לעשותה בשעת אכילה, מצריכה ברכה (ושאני כיסוי הדם, שאפשר לעשותו בשעת שחיטה וכנ"ל).

אך הרא"ש חלק עליו וכתב "ולא נהירא לי מה שכתב משום דכל חד וחד מצוה באפי נפשה צריך לברך בורא פרי הגפן אכל כוס וכוס, לפי שהמצוה אינה מזקקת ברכה כל כמה דליכא היסח הדעת. כדחזינן לעיל (פסחים ק"ג ע"ב) דרב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך, אלמא אף על גב דברכת המזון טעונה כוס כיון דליכא היסח הדעת לא בעי לברוכי אכל כסא וכסא. ואף על גב דלית הלכתא כרב אשי היינו מטעמא אחרינא משום דברכת המזון חשיב הפסק ואיכא היסח הדעת, אבל לפום סברא דידיה דברכת המזון לא הוי הפסק ליכא מאן דפליג עליה בהאי סברא. דברכת המזון אעפ"י שטעונה כוס למצוה אינה מזקקת ברכה לסברתו דליכא הפסק והיסח הדעת וכו'. ומה שהביא מהב לן ונברך דהוי הפסק דמשתיא וברוכי בהדידי לא איפשר, לאו ראייה, דשאני ברכת המזון דהוי היסח דעת וסילוק על מה שאכל ושתה, הילכך צריך לברך לכתחלה אם רוצה לאכול ולשתות. אבל קריאת ההלל וההגדה לא הוי הפסק, מידי דהוה אדם שעמד להתפלל באמצע הסעודה דאפילו הגיע זמן המנחה ואין שהות ביום לגמור סעודתו ולהתפלל שחייב להפסיק ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל, אפילו

יברך, עד לאחר ברכת המזון). וכ"פ מרן השו"ע (סי' קע"ט סע' א') "גמר סעודתו ונטל ידיו מים אחרונים, אינו יכול לאכול ולא לשתות, עד שיברך בהמ"ז", ועיי"ש בשו"ע (ובסע' ב' ובסע' ג'). כ"ש אם בירך ברכת המזון, שאסור לאכול עוד עד שיברך שוב ברכה ראשונה.

ואמנם הרמב"ם (ברכות פ"ד ה"ז) השמיט דין מים אחרונים, ורק כתב וז"ל "גמר בלבו מלאכול או מלשתות, ואח"כ נמלך לאכול או לשתות, אף ע"פ שלא שינה מקומו, חוזר ומברך" ע"כ. ולפענ"ד מסתבר, שבאכילה שאין בה נטילת מים אחרונים, דהיינו באוכל כל המאכלים לבר מפת, אף השו"ע יודה לרמב"ם שהכל תלוי בגמירות דעת.

ולכאורה מאחר שטעם דינים אלו הוא משום גמירות דעת והיסח הדעת מאכילה, וכמו שכתב הרמב"ם להדיא "גמר בלבו מלאכול או מלשתות ואח"כ נמלך לאכול או לשתות, אף ע"פ שלא שינה מקומו, חוזר ומברך", א"כ מי שעשה פעולות אלו ולא הייתה דעתו לגמור סעודתו, לא נחשב נמלך ולא חשיב כסילוק.

אולם לפענ"ד מסתבר טפי, שאחר שבד"כ פעולות אלו נחשבות כסילוק וגמירות דעת לסיום האכילה, ממילא מי שעושה אותם, תיקנו חז"ל שחייב לברך שוב ברכה ראשונה, אף כאשר גמר בדעתו שלא להפסיק באכילתו, ובטלה דעתו אצל כל אדם. ובפרט לעניין ברכת אחרונה, מי שבירך ברכה אחרונה מדעת, לעולם חשיב

סילוק, אף אם דעתו להמשיך לאכול. וזהו הטעם שמברכים ברכה ראשונה על כוס של ברכת המזון (שו"ע או"ח סי' קע"ד סע' ג', ובסי' ק"צ סע' א'), וזהו הטעם שמי שפוסק סעודתו בשבת כדי לאכול סעודה שלישית, מברך שוב ברכה ראשונה על מה שיאכל (שם סי' רצ"א סע' ג'), וזהו הטעם שמי ששכח לאכול אפיקומן ובירך ברכת המזון, ואוכל אפיקומן, מברך עליו (שם סי' תע"ד סע' ב'), וזהו הטעם, שמי שיצא ממקומו הראשון בדברים שאין חיוב ברכה לאחריהם במקומן, צריך לברך ברכה ראשונה כשיחזור לדעת רוה"פ (שם בסי' קע"ח סע' א' וסע' ב'). וכן נראה בגמרא בחולין (פ"ו ע"ב), וכנ"ל.

והנה כתב המג"א (בסי' ק"צ סק"ג) "ואם דעתו לשתות עוד, לא יברך אחריו, אלא לבסוף (טור). ונ"ל דאם טעה ובירך אחריה, א"צ לברך בתחילה, כיון שהיה דעתו לשתות עוד. ודוקא כשדעתו לשתות מיד" וכו' ע"כ. ונחלקו הפוסקים מה פירוש דברי המג"א "טעה ובירך אחריה", אם היינו ששכח שיש לו עוד אוכל (פשט דברי המג"א, וכן הבינו בדעתו הנהר שלום סק"א, והבגדי ישע סק"ג, והמאמר סק"ה, ועוד), או שטעה בדין, וחשב שחייב לברך (קרית מלך רב בתשובותיו סי' ט', ורעק"א על המג"א שם), או שנזרקה ברכה מפיו מבלי משים (ברכ"י או"ח סי' קל"ז סק"ג, ושורת זכור ליצחק סי' נ"ב).

ואמנם יש פוסקים שבפשטות חלקו על דינו של המג"א (הנהר שלום

מיד אחר ברכה"מ, וכדין כוס של ברכה"מ.

ואמנם בספר מאורי אור (חלק בן נון דף קמ"ח ע"ב) כתב, שהאוכל פירות כשיעור, ואינו רוצה לאכול כל הפירות שלפניו בפעם אחת, ודעתו שבעוד חצי שעה יחזור לאכול מהם, אלא שירא פן ישכח מלאכול עוד, וישכח גם כן לברך ברכה אחרונה, נראה שיברך ברכה אחרונה על אכילתו עתה, ואחר כך אין צריך לברך לפני הפירות שיאכל, כיון שהיה דעתו לאכול עוד מהם, ורק אם יאכל עוד כשיעור, יברך ברכה אחרונה. עכת"ד.

אולם דבריו מחודשים מאד ואף תמוהים לענ"ד, מאחר שהוכחנו מכמה ראיות, שאף מי שהייתה דעתו לאכול אחר הברכה, חייב לברך ברכה ראשונה (וכן מוכח להדיא בבגדי ישע בסי' ק"צ סק"ג ועוד^ל). איך שלא יהיה, מדברי כל הפוסקים שכתבו דהנ"מ דווקא בטעה, מוכח שלא כדברי המאורי אור, ולכן אין לנהוג כן כלל. ולכן נראה שלמעשה אין מקום לדבריו^ל, וכן הסכים לדברי והורה

הבגדי ישע והמאמר מרדכי הנ"ל, ובשו"ת פרי הארץ ח"ג סי' י"ד, ועוד), וסבורים "דברכה אחרונה הוא סילוק גמור בכל גווני" (לשון הביאור הלכה בסי' ק"צ בסע' ב' ד"ה יברך). ויש פוסקים שרצו לומר שבאמת כולם מודים למג"א, אלא שסוברים שהמג"א כתב חידושו רק בטעה בסוג טעות מסויימת (כנ"ל), אך בטעות שיש בה יותר גמירות דעת, בזה יודה המג"א שיש לברך.

ונראה שלמעשה יש לחוש בספק ברכות, ולכן אין לברך ברכה ראשונה בכל אחד מהמצבים הנ"ל, דכל מי שטעה וברך ברכה אחרונה, כגון ששכח שרצה לאכול עוד, או שטעה בדין וסבר שהיה מחוייב לברך ברכה אחרונה, או שנזרקה ברכה מפיו, כל שדעתו היתה להמשיך לאכול לאחר אותה ברכה אחרונה שבירך בטעות, בדיעבד לא יברך שוב ברכה ראשונה על מה שרצה לאכול אחר ברכה אחרונה.

אכן מדברי כולם נלמד, שאם בירך ברכה אחרונה מדעת גמורה ולא בטעות כלל, לעולם חייב לברך ברכה ראשונה אח"כ, אף אם היתה דעתו לאכול ולשתות

לג. וכ"כ בספר פני יצחק (אבולעפיא, ח"א בהלכות ברכות שבראש הספר, אות ר"כ). וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ב סי' א' אות ט"ז).

לד. ואולי גם הוא לא כתב חידושו אלא בברכת הפירות, דהיינו ברכת נפשות או מעין שלוש, ולא בברכת המזון, וצ"ע. ולפענ"ד מסתבר, שאף מרן הראש"ל זצ"ל בשו"ת יחווה דעת (ח"ו ס"ס י"א) שהביא דבריו בשתיקה, אינו פוסק כדבריו להלכה, ורק הביא דבריו שם לרווחא דמילתא, כדי לחזק את הפסק שלא לברך בנידון דבריו שם, עיי"ש היטב. וע"ע בחזו"ע פסח (הלכות ליל הסדר, עמ' ק' בהערה).

כן מו"ר הגר"ד ליאור שליט"א^{לה}, וכן הסכים למעשה מו"ר הגאון הרב אשר וייס שליט"א^{לו}, ואמר שהוא דבר פשוט. ושו"ר שכ"פ להלכה ולמעשה הגר"מ לוי זצ"ל בספרו ברכת ה' (ח"ג פרק י"א סע' ז'), עיי"ש, וכ"כ בפשיטות בספר וזאת הברכה (עמ' נ"ג), ועוד.

אמנם נראה בכל זאת, שמי שבטעות נהג כדברי המאורי אור, מפני

שסבר שאפשר לנהוג כך, בדיעבד לא יברך שוב ברכה ראשונה לאחר שבירך ברכה אחרונה, דסו"ס הו"ל כדין מי שטעה בדין וסבר שדינו לברך, שכתבו הפוסקים הנ"ל (קרית מלך רב ורעק"א ועוד) שאינו מברך שוב, וסב"ל. (ושו"ר שכ"כ הגר"מ לוי זצ"ל בברכת ה' ח"ג פרק י"א סע' ז'). והנראה לענ"ד כתבתי בס"ד.

לה. בפגישתי עימו ביום שלישי ה' באדר תשע"ח.

לו. בליל שישי ח' אדר תשע"ח.